

Priče iz komšiluka

Priče iz komšiluka
Grupa autora

Izdavač: Imprimatur d.o.o.
Za izdavača: Boris Maksimović
Edicija: Mondo #1
Lektor: Sonja Lero Maksimović
Dizajn korica: Vedran Ševčuk
Sponzor izdanja: Wireless Media d.o.o.
Štampa: Grafid d.o.o.
Za štampariju: Branislav Ivanković
Tiraž: 100

Priče iz komšiluka

Grupa autora

Tekstovi objavljeni u ovoj knjizi izabrani su kao najbolji na konkursu „Priče iz komšiluka“, koji je u aprilu 2017. raspisao portal mondo.ba. Uredništvo portala se još jednom od srca zahvaljuje svim autorima koji su poslali svoje priloge.

UMJESTO UVODA

ZVUČI KAO FLOSKULA, ali nije. Žiri je ovaj put stvarno imao težak zadatak. Težak na jedan lijep način, jer nam je na konkurs „Priče iz komšiluka“ stiglo mnogo dobrih priča, između kojih je, naravno, trebalo probrati one najbolje. Ali upravo zbog toga i jeste težak. Trebalo je uspostaviti neke kriterijume i parametre i u skladu s njima bodovati pristigle radove. To zvuči lako na prvi pogled, ali nije, jer književnost nije trka na 100 m, kako kaže Ranko Popović, profesor književnosti sa banjalučkog Filološkog fakulteta.

Idemo redom. Prije svega, tu je sam naziv konkursa „Priče iz komšiluka“. Dobili smo dosta priča koje su bile prilično udaljene i od najšireg shvatanja komšiluka. Primjera radi, jedna priča se dešava na plaži Kopakabana u Brazilu. I ne bi to bio neki problem da neke od tih priča nisu stvarno dobre. Konkretno, spomenuta priča sa Kopakabane je toliko iskrena i topla da je jednostavno nismo ni mogli ni željeli ignorisati, te smo je odlučili uvrstiti u knjigu. Ali to je samo jedan od primjera.

Do najboljih radova došli smo tako što smo sabrali naše lične ocjene. I onda je situacija bila mnogo jasnija. Dragan Ostić nas je sve oduševio toplinom priče o jednom ekscentričnom komšiji, ali više od toga nam se svidio specifičan način njegovog pripovijedanja,

duhovitost i njegov neobični stil pun koketiranja s uličnim govorom, koji ipak nikada ne prelazi granicu lijepog i odmjerenog pripovijedanja.

Toplina krasi i druge dvije nagrađene priče, kako Jorgovanke Tartuf tako i Amele Hajdarević. Jorgovanka je u priči „Mlaka supa“ briljirala opisujući naš svijet na slavama, sa svim svojim vrlinama i manama. Ali njena sposobnost da te mane iznese ne podsmijevajući im se i da ih osjeti kao svoje jeste ono što izdvaja ovu priču. Naklonost s kojom ona pristupa običnom čovjeku koji drami u prilici kada bi trebalo da bude najopušteniji jedan je od istinskih kvaliteta ove priče.

Amela Hajdarević napisala je jednostavnu ali prelijepu priču, posvećenu jednom komšiji koga više nema, a koji je bio arhetip komšije gospodina, onog koji je, kako ona kaže, ne samo gospodin nego gospodin par excellence. Nije slučajno da stalno spominjemo toplinu. Naši čitaoci su mnogo ljubavi unijeli u ove priče i njihovo čitanje je bilo jedno neopisivo iskustvo za nas iz žirija. Iščitavanje pristiglih radova je istovremeno bilo i literarni užitek, jer je stiglo dosta priča koje se jasno izdvajaju svojim kvalitetom iznad prosjeka, ali je bilo i pravo jedno malo sociološko istraživanje. Dosta priča govori o ljubavi prema bliskim osobama kojih, nažalost, više nema. Neke od priča govore o nebrizi čovjeka prema svojoj najneposrednijoj okolini. Ali postoji cijela jedna podgrupa unutar pristiglih radova koja na najdirektniji mogući način govori o nasilju nad ženama i to nas je iskreno pogodilo. Neke od tih priča su krajnje potresne, neke su razorne u svojoj snazi, ali u svakom slučaju su zaslužile da se o njima piše mnogo

više nego što ovdje imamo prostora. Ove priče su bolno svjedočanstvo da moramo još mnogo toga da uradimo da bi svijet oko nas bio dobro mjesto za život.

Zahvaljujemo ovom prilikom svim autorima koji su nam poslali ove nevjerovatne priče i što su nam time omogućili da bar na trenutak postanemo dio njihovog svijeta.

Žiri:

Berislav Blagojević, predsjednik žirija

Siniša Stanić (mondo.ba)

Boris Maksimović (Imprimatur)

LESTO MAHER

NEUPITNA JE LJEPOTA jezika kao sredstva za prenos informacija. Sam jezik je, kao i *bilo šta* što znamo, nastao iz nečega i nastavio je da se razvija, da se grana. Kako je jezik nastao, pa ne bih baš o tome, ali da je nastao iz nečega i da je onda počeo da se grana, o tome bih i ću. Nisam baš nešto upućen ni u tokove razvoja jezika u množini, tako da ću se uhvatiti za ovu zadnju granu njegovu, a to je žargon, odnosno sleng, odnosno ngsle, nešto što ti dolazi samo od sebe, ako si jedan od onih koji zjape na ulici.

Ja sam bio jedan od tih koji su danonoćno zjapili na ulici i odjednom paf, selimo se u predgrađe, to jest, više je to selo nego predgrađe, jer predgrađa su u Njujorku, a kod nas su to sela iz kojih se do grada može doći za 20 minuta biciklom ili za 10 minuta ako si lažov. Nedaleko od te moje nove kuće, na par stotina metara uzbrdo, nalazi se selo moje babe, što znači da nisam ušao u nešto novo što se komšiluka i poznavanja naselja tiče.

Nisam bio ni pretjerano razočaran zbog toga što sam tu, jer znao sam da me ta mizerna razdaljina neće odvojiti od grada. (Ne grada kao urbane sredine, jer urbana sredina je skupa riječ, nego grada kao skupa svega što mi kao pubertetliji treba biti nadohvat ruke.) Bio sam razočaran što mi je sav taj svijet života u selu

bio nešto sasvim novo i stvarno mi se nije dalo da se prilagođavam.

Baš često sam kod babe vrijeme kao mali provodio i nije da sam volio sve te seoske prilike i običaje na dnevnom nivou. Sjećam se da me je baba budila ujutro u osam da idem nešto, ne znam ni ja šta, a ja legao u pet jer je NBA utakmica tad nekad završila.

Skoro svi okolo su se dernjali na mene jer ne znam držati vile, a nije da ne znam, nisam levat da ne znam vile držati, nego valjda to radim nemarno ili bez ljubavi. Dalje, nikad nisam uspio da iz prve ubodem oruđe po koje su me poslali da donesem iz šupe. Skoro svi, kažem, osim jednog mahera, kojeg sam odzentao čim sam počeo da gledam ljude ispod obrve i da iz njih prošlost njihovu pogledom isisavam. Stari Stojko, odmilja Stole, u imeniku moje glave Lesto, jer je tako šatrovano, a on zna da šatruje. To me je, otkad znam za to selo, najviše zapanjilo, to da neko, tu, pored mene, zna da šatruje. Usput, pričam o čovjeku koji ima skoro sedamdeset godina.

Šatrovanje rijetko kad stoji u sižeju skupa znanja jednog vojvode ili profesora, što je sasvim nebitno, jer ja sam na Stolu gledao kao na spasenje prilikom nemilih događaja prouzrokovanih mojim nesposobnostima na njivi. Jedno njegovo „Opusti se, čkode“ popravljalo mi je dan. Zahvaljujući toj opomeni koja znači „Sjedni ovdje sa mnom, zapali cigaru, uzmi koji gutljaj piva“, ja sam uspijevao da prenebregnem jedan od tri dana ljeta tokom kojih moram da se pojavim na selu i da im pomognem u poslovima.

Stole je jedan od najpoznatijih boema Zelenog vira. Veliki je broj njemu sličnih, ali niko ne može da

parira tom ležernom hodu, nerijetko odvaljenom, sa rukom otromboljenom do koljena, u kojoj se, majkemi, uvijek nalazi dopola ispušena cigara. Prije par dana sam ga sreo.

Upitah ga: „Otkud ti taj kožnjak, starac? Vrišti koliko je dobar!“

Kaže on: „Pošto si ti moj dobar drug“, uvijek mi ovo naglasi, „reći ću ti da sam ga dobio iz Soluna. Tamo ga možeš naći.“

On je jedan od onih ljudi koje glumci pokušavaju da skinu, ali uvijek ispadnu smiješne i jadne karikature. Stole nije pročitao hiljade knjiga i nije završio škole i nije elokventan ni sekunde, ali on ima to nešto što se zove bol u kurcu, zbog kojeg milioni *intelektualaca* danas čitaju knjige, izučavaju budizam ili rade jogu, sve ne bi li dosegnuli taj nivo bola u kurcu koji jedan Stole ima.

O njegovoj porodici ne znam previše. Sve ih lično poznajem i znam da su skoro svi osim najmlađeg Davida uspjeli da pozavršavaju škole i da se zaposle. David još nije, jer je tek nedavno upisao srednju. Trenutno mutira i operiše po naselju sa ostalim klincima.

Stolina kuća je malena i trošna, ali ipak dovoljna za njih šest, koliko ih trenutno tu živi. Iznad te kuće nalazi se još sedam-osam kuća koje dijele isto prezime. Svi su, dakle, rodbinski povezani, a poznato je da u našim rodbinskim vezama uvijek postoji ta sitna doza mržnje koja se provlači kroz kafe na kojima se otegnu muda da se kaže sve ono što se ne smije reći u lice onome ko ne sjedi na toj kafi.

Nedavno je tako krenula priča da ljudima iz Stolinog sela smeta čopor pasa koji se nalazi ispred njegove kuće. Kao, ne mogu oni da prođu pored tih pasa, a da ovi ne zalaju, ugrišće psi djecu... Bla... bla... bla... bla...

Psi su tim ljudima neshvatljiva pojava, pogotovo psi koji nisu vezani za lanac od pola metra i koji ne jedu samo hranu koja ostane poslije ručka. Tako da – da, digla se velika frka u selu oko Stoletovog čopora slatkih psića.

Došla je ta priča do njega. Došlo je do njega da se neki njemu nebitni ljudi razbacuju riječima mržnje prema njegovim kućnim ljubimcima! Bilo je njemu, kontam, svejedno, nije njega ta priča nešto posebno dodirnula, jer psi su, koliko vidim, i dalje tu.

Došla je ta priča do njega. Kažu da se samo nasmijao i da nije razmislio ni sekunde nit je promijenio boju glasa kad je rekao: „Smetaju im psi? Ej! Alo, ovo je moja kuća, je l' hoće oni da im dovedem ovdje krdo krokodila, pa da niko nikad ne prođe ovuda osim mene?“

Krdo krokodila.

U Zelenom viru.

Još nam samo to treba i ja nikad ne bih izašao iz ovog naselja.

Dragan Ostić
Zeleni vir
Banjaluka/Čelinac

Prva nagrada na konkursu

MLAKA SUPA

ŠEST UJUTRU. Nema veze što sam rekla da me pusti barem do osam, jer prvi gosti stižu tek oko jedan, a sve je spremno. Odvrnuo je Miloša Bojanića „Bosno moja, jabuko u cvetu, što me pustiii, što me pustiiii“, pjeva i zove jer se kafa već ‘ladi. „Mićo, pusti djecu nek još malo odspavaju, znaš da je noćas do dva ribala fuge u kupatilu i glancala escajg i čaše.“ Nisam ni progledala, ona mi gura sarmu pod nos da vidim da li je dobro kuvana, je li kupus žilav. Znaš, kod nas se sarma savija dan ranije i moraju se sve izbrojati. Čuj, zašto?! Pa, zbog kvote. Pedeset komada za Božić, 100 za slabije, 200 za jače slave, 300 za sahrane. Kuva se cijelu noć na jedinici, ispotiha, natenane, da sutra bude topla i svježa. Dobro je, mislim u sebi, barem smo odustali od slanih rolata. Dolazi tek dvadesetak gostiju, a ona je pored supe, sarame, junetine, svinjetine, bureka, sirnice, salate, česnice, domaćeg hljeba, baklave i torti mislila da spremamo još i to. Samo nemoj da nestane i nemoj da neko ne jede. „Uzmi Dragice, odvojila sam ti ovu bošariju.“ Prika maklja domaći vrući hljeb, a prija ga gazi pod stolom i misli da niko ne vidi. Ne zbog hljeba, već zbog treće prazne flaše piva pred njim. „Znaš šta ti je doktor reko, nastavi da piješ i traži sebi grobno mjesto. Čir samo što nije puko.“ Svi smo čuli, a kao da nismo. Tradicionalno se kočopere na ujaka što

bira nemasno, jer zaboga on jedini ni od čega ne boluje. „Ajde, boga ti, šta paziš, pa mora se od nečega i umrijeti.“ U našem narodu nepoznat je koncept da neko ne krka, nego staje na jednom parčetu mesa i dvije rakije „samo prevencije radi“. Zdravstveni bilteni se i dalje ređaju, kako prisutnih tako i onih trećih. Bilans mrtvih, takođe.

Sreća pa mi je gornja kora baklave ispala malo suvlja, a sama đakonija prilično blijeda, nimalo rumena, te je opsežan pregled svjetske i domaće politike zamijenio splet savjeta kako se „vruća baklava zalijeva hladnom agdom ili obrnuto“. Neizbježne su bile samo dvije vodeće parole: Tramp – tako im i treba kad su nas bombardovali, Mile – čuvar srpstva ili krivac što su komšiji oduzeli reno klija jer kasni sedam rata kredita. Hvala nebesima što je Đoković pobijedio, te nismo prisustvovali krojenju njegovog treninga i menija. Svi znamo da je počeo da gubi jer ne jede meso, jer mu ona njegova stalno nešto mućka. Srbin mora jesti slaninu i tačka! „Kakve travuljine, neka uzme malo ovog prošaranog“, dobacuje tečo Slobo, koji je psovao do askurdela jer nam ne radi lift, a stanujemo na petom.

Drago mi je što su ovaj put obišli rodicu Miru, zamislite, još uvijek neudatu. Stara cura od 34! (Inače bih i ja bila na tapetu s Mirom, ali se skoro udadoh, a i muž mi je tu. A zet je u kući svetinja!) Zato je kum Dale nastradao za sve nas. Em im nije podario unuke, em je napustio državnu službu da tamo nešto „fri lensa“, em žena zarađuje više od njega. Daletovu knedlu u grlu prekida komšija Buco, koji je još u fazi sarme krenuo da priča o švercu benzina i subotičkog alkohola tokom rata te kako je izgubio ruku.

„Jedite, što ne jedete, de uzmite. Bobo, sine, de dopuni supe.“ Ulazi u kuhinju i napominje da ne zasipam svu, nego dio i da mora da se puši, da bude vreła. A ja se pitam kako sam za ovih 30 godina života, od kojih sam 12 odvojena od nje, uopšte kuvala supu. Vjerovatno mlaku.

Ugrijala se rakija, ohladilo meso. Uхватило piće, a pustila meza. Spremaju se svi da idu. Stricu je očito neprijatno jer je strina svukla svu prošlogodišnju šljivu i hvalila svinjetinu misleći da je junetina. „Ajmo, Fato, znaš da mali sutra mora na ekskurziju, ajmo.“

Nakon ubjeđivanja da još ostanu („Pa gdje ćete?! Još je rano!“), pozdravljaju se ne zamjerajući, zovući jedni druge da dođu.

Svaka sličnost sa stvarnim likovima, događajima i doživljajima je slučajna, ali i neminovna. Svaki Đurđevdan je vjerovatno svuda isti.

Da nas nema, trebalo bi nas izmisliti.

A ja sam, umjesto gundanja oko svega, na Jutjubu naštimala Miloša Bojanića i pohvalila kupus iz sarme. Uopšte nije bio žilav.

Jorgovanka Tartuf
Banjaluka

Druga nagrada na konkursu

PRIČA O MOM DRAGOM KOMŠIJI PROFESORU ZLATKU HAKLU

DAVNE 1999. GODINE, upoznala sam profesora Zlatka Hakla. Udajom sam se doselila u istu zgradu u kojoj je i profesor stanovao. Živio je na zadnjem, tj. petom spratu sa suprugom Marijom. Živjeli su skromno i povučeno. Odmah sam se upoznala sa svim komšijama, starosjediocima zgrade i svi su me na svoj način oduševili. Od gospođe Dobrile sa prizemlja, vatrene Crnogorke koja je svojim grlenim glasom svakodnevno davala životne savjete mladima koji su se skupljali ispred haustora do gospodina Zlatka Hakla. Sve komšije su mi bile drage, ali se profesor Zlatko nekako isticao svojom dobrotom, jednostavnošću, optimizmom, vječnim osmijehom na licu, dobrim savjetima i svime što komšiju čini dobrim komšijom. Danas često, možda i previše često, za mnoge ljude kažemo da su gospodin ili gospođa. A ne zavređuju tu riječ uz svoje ime. Međutim, profesor Hakl je ne samo gospodin nego gospodin „par excellence“.

Bila je nedjelja. Napravila sam svoju prvu čorbu od svega što sam našla u frižideru i baš kad se čorba hladnjela na stolu, neko je pozvonio na vrata. Bio je to profesor Zlatko. Došao malo da nas obiđe i vidi treba li nam šta. Samo onako navratio. Nisam bila sigurna da je moja čorba baš nešto što se može ponuditi

iznenadnom gostu, ali sam je ipak ponudila čika Zlatku. Nakon što je pokušao par zalogaja, s takvim oduševljenjem je uzviknuo da odavno nešto bolje nije pojeo da sam poskočila sa stolice. Nahvalio je čika Zlatko moju čorbu, kao da je jagnjeće pečenje pojeo. Tu me odmah „kupio“. Sada tek znam, nakon što je puno godina prošlo, a čika Zlatko, nažalost, nije više među živima, da to tako rade prave komšije. Bez zavisti, kažu poneku lijepu riječ, ništa suviše i nepotrebno, a sve s mjerom.

Mi bismo se rijetko sretali, ponekad na ulazu, ponekad na kasi u obližnjoj samoposluzi, ponekad ispred zgrade. Tada bismo razmijenili poneku riječ, ja bih dobila par odličnih savjeta, koje i danas poštujem i pratim. Najvažniji savjeti čika Zlatka bili su da živimo jednostavno, časno, pošteno, jedemo često ali malo, volimo iskreno i duboko, posmatramo sve realno i iskreno. Kada bi bio oblačan, tmuran dan, a kiša lila kao iz kabla, čika Zlatko bi mi rekao da je sve to normalno i lijepo na svoj način. Kada bi bio hladan, vjetrovit dan sa snijegom, vjetrom i olujom, čika Zlatko bi mi rekao da je i takav dan prelijep, jer je drugačiji od ostalih dana. Samo ga, govorio bi, posmatraj kao takvog, kao i sve u životu. I sve će biti u redu. Sve, govorio bi, gledaj sa jednostavnošću, kao sastavni dio života. Osmijeh je bio najvažniji kod čika Zlatka. I njegova samozatajnost. Do penzije, a i dugo vremena nakon što se penzionisao, čika Zlatko je bio profesor na Poljoprivrednom fakultetu i izveo je hiljade i hiljade studenata. Bio je odličan profesor i pedagog i svi su ga voljeli i poštovali. Onda je do nas doprla vijest da je pao ispred samoposluže, jednostavno se srušio. I da je tako

ugruvan, s puno modrica po licu i tijelu, smješten u bolnicu. Suprug i ja smo ga odmah obišli. Jedva smo ga prepoznali, a on onako ugruvan nije spuštao osmijeh s lica. Kaže, od tolikih studenata da dođete baš vi, i samo vi kojima nikada u životu nisam ni predavao. Poslije smo saznali da je bolovao od epilepsije. Nikada nije kukao, žalio se ili jadikovao. Uz svoj čuveni osmijeh, samo bi rekao par kratkih ali pravih rečenica i uljepšao mi dan. Budi svoj, nikad ne odustaj, idi naprijed, kako god i šta god ti život donese. I jednog dana do nas je došla tužna vijest da je čika Zlatko preminuo. Kako je jednostavno živio, tako je i otišao. Zauvijek. A ja ću njegove drage riječi pune razumijevanja i sve njegove savjete pamtit i dok živim. Hvala vam, čika Zlatko. Počivajte u miru.

Amela Hajdarević
Sarajevo

Treća nagrada na konkursu

ANA ILI PRIČA O VREMENU

OSULO SE VRIJEME, kao kad se istanji komad papira, pa se onako truni, briše sam od sebe. Tako i ja. U onih nekoliko koraka stiješnjenih od kreveta do kupatila, dok se tamo neko sunce probija, pa znaš da ti krv kola. U glavi vrtlog misli, a umor od juče i poneki zaboravljeni od ko zna kad. Znam da moram, da ću u tih nekoliko sekundi opet sve iz početka.

I onda svjetlo. Držim se za lavabo, dižem pogled. Oči su mi sve manje zelene, a usne sve manje moje. Zašto nisam Ana, kad je baš tako htjela da budem do nekog predzadnjeg časa? Zašto sam Jelena, a nisam Srna, ako je već tako moralo da bude?

„Kćerka će nam biti Ana“, rekla sam mu.

„Imaće tu ludu frćkavu kosu, svijetle oči i duge, tanke noge. Pa to čovjek neće stići da nahvata, na biciklu ima da spiri do Međugorja.“

„Hoćeš me voditi u Međugorje? I na Stari most u Mostaru?“

„Jebo te most. Neću među zelene.“

„Al' si tovarčina. Rat je gotov ima dvadeset godina.“

„Neka je, Jelo, ne volim ih i amin. Plivaćemo na bazenu u Čitluku.“

Išli smo. Vjetar je šibao, kao po ratnim uspomenama. Prešli smo i preko glupo porušenog

mosta, zbog mene je pojeo vlastite riječi i držeći me za ruku, stao da gledamo Neretvu. Moja krv je osjećala da radim nešto dobro, da sam dio pomirenja čovjeka kojeg volim i njegovih strahova, tog bezumlja, svega onoga zbog čega sam ga mrzila. I zbog čega on negdje nije volio mene.

„Lijepa ti je ta Srpkinja“, pisao mu je prijatelj, a oko nas je bio kamen hercegovački, koji je mirisao na ostajanje.

Onda su bili februarski snjegovi. One strašne zime kad smo plakali. Imala sam tada prvi napad panike, zalijepljena na zid kupatila, između tuđih pločica i plastificirane zavjese, ne znajući da sam zapravo tih dana samo odrasla, a vjerovala da je to moj posljednji dah.

„Je l' ti to, matere ti, čutiš jer je Srbija pobijedila Hrvatsku u jebenom rukometu? Pa nije Vukovar.“

„Priznaj, nije bilo u redu to što ste uradili u Vukovaru.“

„Eto, nek je ono što ste vi u Jasenovcu. Milion Vukovara vas neće oprati! Jebi se, znaš.“

Tastarura je bila onaj spoj koji je razdvajao. Ono što je misli pretakalo u riječi, koje su nam jedine ostajale. Gledala sam u daljinu i mislila kako će mi stajati kratka vjenčanica, a njemu neki rogovatni frak. I nosićemo starke. I hoće li nas takve pustiti u crkvu, tamo gdje su ispod male jasje i Isus.

„Voliš li ti mene?“

„Mrtve mi Ane.“

I bio je Mostar te zime drugačiji nego ikad. Meni, koja sam ga samo u snovima znala. I on je bio sve manje stran. Ja sam bila Srpkinja, a on Hrvat. Valjalo se

brdo hercegovačko preko svih onih dodira koje nismo razmjenjivali. Bio je ljut, ja sam ćutala, odlazili smo i vraćali se. A između nas sva neka stiješnjena ljubav, valjda naša, neka pitanja bez odgovora, neka ćekanja, ta neka kuga, kad je pereš dok koža ne popuca, kad hoćeš da je izvratiš, jer ne znaš šta će ti takva.

„Aj samo ćuti i gledaj me.“

Prićao mi je njegov ćaća kako mu je mater prvi put vidio na kaldrmi u Konjicu, bio je nalakćen na neki dovratok u ulici što je malo strmije išla nagore, a ona, djevojćurak kratke kose, prošla. On je već tad sve znao, šta će biti i kako. Skuhao mi je nabolju kafu, bila je sva od te priće o njihovom životu, dok sam Anu u mislima pokušavala da smjestim tu, među nas. Neznana mi je nedostajala.

„Ode, Jelo.“

Znala sam da ga boli njegov odlazak, da ga peće rana koju je ostavio. Znala sam da mogu samo da ćutim i budem tu. Da sve što mu kažem nije dovoljno. Da mu mnogo moga nije dovoljno. Znala sam da je puno toga kao mostarski most, ponovo tu da bi opet bilo stameno i sjajno.

„Ode.“

On je s Anom, kako će se možda jednom zvati naša kćerka. Ona vjenćanica, kratka, i dalje leprša mislima. I njegov frak je sve manje smiješan. Vijuga put ka Međugorju, kao i naša sudbina. Možda, samo možda...

Jelena Zlatinić
Banjaluka

BRKO

DOK HODAH BEZBRIŽNO ulicom, ugledah poznato mi lice i stadoh da ga pozdravim. Brko je zaustavio svoj stari „poni“ bicikl natovaren kutijama od banana, stao uz trotoar, srdačno se osmijehnuo i pružio mi ruku u znak pozdrava. Pružio sam mu svoju, da otpozdravim. U momentu dodira sa njegovim žuljevitim, grubim ožiljcima pretrpanim dlanom, pogledah ga u oči, nevjerovatno tužne oči, koje su bile ispunjene suzama, a desni brk mu se izvio u neodređeni, blagi osmijeh, ispod kojeg se vidio jedini preostali zub. Nije ispuštao moju ruku, nije skidao brk sa lica, nije sakrivao jedini zub, nije skretao suzni pogled. Pitao sam se koja sila me paralisala da ne mogu da izvučem svoju ruku iz njegove, da ne mogu da prestanem da ga gledam u oči i krajičkom oka u crni, nasmijani brk i crni, iskeženi zub. I onda je počeo da mi sve jače i jače stišće ruku, a ja u njegovim očima, kao na velikom filmskom platnu, vidjeh Brku kako bježi iz doma za nezbrinutu djecu, kako spava u napuštenim skladištima, radi teške fizičke poslove... Sa svakim jačim stiskom, ukazivao mi se jedan dio njegovog života, oči su mu sve više suzile, a moje su bivalne sve više zapanjeno otvorene. Donja vilica bila mi je sve bliže betonu. Hodao je Brko bos po vrelom asfaltu, brisao je znoj sa prljavog čela, iskakao iz smrdljivih vagona, kopao crnu ilovaču, prebacivao

teške vreće preko leđa, teglio kante pijeska, grlio rakijsku flašu kao najljepšu draganu. Šutio je Brko, a jedini zvuk koji je ispuštao bio je tihi jecaj, jecaj ranjene životinje. Vozio je Brko svoj stari „poni“ bicikl vječito natovaren praznim kutijama od banana, vozio je Brko i po kiši i po snijegu, i ujutro i naveče, i danju i noću. Vozio je Brko i uvijek dizao ruku, brk i zub u znak pozdrava, ne žaleći se nikad na bolna leđa, teške noge, promrzlu glavu... Nasmijan je uvijek bio Brko. I onda, kao da se trgnuo iz nekog sna, popustio je Brko stisak, lagano ispustio svoju ruku iz moje, blago se nasmijao, a oči koje su prestale suziti kao da su mi davale znak zahvalnosti što sam ih saslušao. Blago zažmirivši, Brko se oprostio sa mnom, ništa ne govoreći, otpedalao je Brko svoj stari „poni“ bicikl pretovaren praznim kutijama od banana, ostavivši me razrogačenih očiju, nepomičnog, sa ispruženom rukom, da stojim još nekoliko dugih trenutaka, da stojim sam na trotoaru sve dok me neko derište svojom galamom nije vratilo u svijest. A onda, kad sam se okrenuo za Brkom, nije više bilo ni Brke, ni bicikla, ni kutija, već samo prazna ulica sa tragovima guma Brkinog života.

Nebojša Starčević
Banjaluka

DOMAĆICA

MOJA KOMŠINICA JE DOMAĆICA. Znam to jer je vidim svaki dan otkako je proljeće stupilo preko zimskog praga. Svaki dan ona je iznosila drugi dio namještaja i prala ga. Svaki dan sve dok generalka nije bila gotova. Svaki dan ja sam je gledala s visine, tačnije sa trećeg sprata, a onda je nestala. Možda ipak nije domaćica, možda je samo uzela preostale dane godišnjeg odmora sa odlučnošću da otjera sve bacile životnog joj prostora. Kopkala me ta dilema.

Sjedila sam na balkonu i skicirala zgradu koja se gradila preko puta. Crtala sam portrete majstora. Maštala sam o našim mogućim razgovorima. Počela sam i da skiciram zgradu u kojoj sam živjela. Locirala sam i njen stan i jedno jutro odlučila da joj pokucam na vrata. Nisam znala šta ću reći, samo da ću pokucati.

I pokucala sam. Taman kada sam okrenula leđa vratima, ona ih je otvorila. Sa istom onom kratko podšišanom, blago isfeniranom frizuricom, uskom crnom majicom i trenerkom, stajala je ona, potencijalna domaćica sa osmijehom na usnama.

„Jutro, komšinica.“

„Jutro“, uzvratila sam.

„Šta vas navodi na moja vrata?“

„Zanima me jeste li vi domaćica?“

Eto tako, bez imalo mozga, izletjelo mi je. Kako neuljudno od mene. Uostalom, ko je uopšte domaćica, svaka žena koja ostane kod kuće dok joj muž radi, a djeca su, ako ih ima, u vrtiću ili školi? Žena koja čisti, žena koja kuha i sprema? Ili jednostavno nezaposlena žena? A ko je žena? Biološki odabrana jedinka ili ona koja se vjenčala? Svaka djevojčica koja je odrasla? Osjećala sam se nedoraslo oko svih ovih pitanja, nedoraslo i crveno u obrazima.

„Ja se izvinjavam, nisam mislila“, pokušala sam se izvući.

„Nemaš brige, jesam. Jesi za kafu i kolač?“

„Je li kolač od čokolade?“, upitala sam je nakon kratke pauze.

„Jeste. Čokolada i malo kupina.“

„Može, hvala.“

U sljedećem momentu udobno sam sjedila na kauču sa laptopom na krilu. Domaćica mi je pokazivala kako je trošila ono malo vremena koje je imala kada sve opere i skuha, veb-stranicu koju je sama napravila. Sa samo osam razreda osnovne škole, ali sa 30 godina bračnog iskustva iz kuhinje, nije joj bio problem zaviriti u laptop od njene djece i upisati svaki mogući kurs na koji je naletjela da bi naučila veb-dizajn. Osjećala sam se posramljeno u dokolici koju sam upražnjavala, u metežu u kojem sam živjela. Ona je bila ponosna domaćica željna znanja, željna povezivanja sa drugim domaćicama i dijeljenja svega onoga što su voljele da rade van svakodnevnih obaveza koje su vraški iznosile. Crtanje, šivanje, heklanje, pisanje, dekupaž,

dizajniranje... To su bile samo neke od stvari koje su ih ispunjavale. Na platformi gdje su se okupljale, dvjestotinak fenomenalnih lokalnih žena dijelilo je svoje ambicije kroz fotografije. Redovno su se sastajale, ispijale kafe, razmjenjivale savjete, čak su i izložbe organizirale. Uživale su u hobiju koji su upražnjavale. Već dugo nisu smatrale da im se život svodi na idealno sredstvo za čišćenje. Odlično je sve to osmislila, dizajnirala i pokrenula.

Moje oduševljenje je bilo prekinuto kratkim kucanjem na staklena vrata koja su vodila na blok koji se gradio. Bili su to majstori koje sam skicirala. Nisam se ni snašla, a već su bili u prostoriji, razgovarajući uz kafu i kolač.

Priča se nije poklapala sa mojim maštanjem, bila je još bolja.

„Baš sam vas htjela pitati za boje instalacionih cijevi. Koja je boja za koju instalaciju?“, pitala je domaćica.

„To ti je kao sa bombom koju treba da deaktiviraš. Nikad ne znaš je li plava ili crvena. Koliko god da si gledala takvih filmova i dalje ne znaš koja je prava. Tako je i sa ovim bojama, ja ti sada kažem, a ti već sutra zaboraviš. Ma šta sutra, za sat vremena. Kolač ti je odličan“, odgovori jedan od majstora.

„Hvala, a kad već spominješ kolač, ja mislim da su instalacije kao recept. Ako znaš kako ide i ako ga barem jednom napraviš, neće biti problem da se bomba deaktivira.“

Toliko su se živahno smijali da im se kafa prelivala po rukama, a ostaci kolača vidjeli na zubima.

„Dogovoreno“, dobacio je jedan od njih. „Sutra te vodimo u odjeljak C da s nama postavljaš instalacije.“

Tako je tekao razgovor majstora i domaćice. Umazanog lica i prljave odjeće, zavaljeno su sjedili u tom besprijekornom prostoru. Ja sam razmišljala o svojim hobijima. Šta volim da radim, čime da se bavim? Odjednom sam poželjela da postanem domaćica. Željela sam da sam kao ona, jer ova žena je majka današnjice. Dok sam ja skicirala i zamišljala, ona je živjela sa takvom lakoćom koju nisam poznavala. Isuviše sam visoka posmatrala, možda zato nisam dobro percipirala. Oblila me je sreća što sam sišla do prizemlja.

Ivana Milinković
Banjaluka

IZBRISANI ŽIVOTI

ODLUČILA JE DA krov njene kuće bude zamagljen. Ako izbriše prozore, svjetlost teško da će moći ući. Ali sve teško ulazi u njen život: mašta, oblici, boje. Zamislila je sebe u središtu svoje rođene kuće. Izbrisala je sto za čitanje, nove zavjese koje joj je majka poklonila, tepih iz dnevne sobe, pa čak i svoju četkicu za zube. Samo ona i njeno ogledalo u središtu svijeta, kuće i srca. Nema opiranja budućnosti, kojoj se trag ne nazire. Kao što se kosmos širi, tako se u nju uvlače vjetar, kiša i hladnoća. Poruka će biti vrlo jasna i kratka, ali još ne zna šta da napiše. Zamišlja nevini dječji smijeh.

„O, Bože, trudna sam!“, uzviknula je Nadia jednom, dvaput, triput. Svaki put sve tiše i tiše. Prvo su bile kasne dvadesete, pa početak tridesetih, pa se išlo sve bliže kraju.

Prvi put je bilo radosno. Nadia se vraćala s pijace, plavog lica, previše ozbiljnog za njene godine. Nosila je šampinjone i smišljala veliku gozbu. Mala djevojčica ili mali dječak sve mijenjaju. U poretku svijeta, uvijek je voljela šampinjone. U tom umijeću pravljenja šampinjona bila je jednako efikasna kao i tava u koju je tu mudru smjesu stavljala. S vremenom je njena glava ličila na tavu. U njoj se pržilo jednolično vrijeme, samoća i želje. Dok se vraćala s pijace, Nadia

je zamišljala kako bi odgajala dijete s takvom budalom. Ako bude djevojčica, bilo bi joj isto. Ako bude dječak, bio bi isti on. Ali postojala je nada. Ipak, možda se promijeni. I njen dom bude onakav kao u lijepim pričama, mirišljav i topao, jednostavan. Ali nije bilo tako. Jeli su šampinjone. Nadia i njen šampion.

„Moram nešto da ti kažem... Trudna sam...“, bilo je sasvim tiho i neuvjerljivo.

On se naslonio i rekao samo jedno: „Ne želim da znam. Riješi se toga. Nisam spreman.“

On, povremeni gost, koji je samo povremeno bio u njoj. Držao se toga da čovjek živi samo da uživa. I Nadia je trebalo isto da čini, ali je bilo nemoguće. Ulažio je i izlazio sasvim nepozvan.

Navikla je na isti prizor: ustati će drsko i otići na spavanje. U prostrani i hladni krevet koji podsjeća na bolnički.

„Nadia, uzmi nož. Osveti se. Tako je blizu. Možeš ga rascjepkati, razvozati po gradu i odmah završiti svoju priču, našu priču, njegovu priču“, bruhalo je u njenoj glavi.

Nadia je htjela nešto da kaže. Ali svijet se iznenada srušio na sto ispred nje. Njegov loši zadatak ušao je u njeno tijelo. Nadia je nježno pokupila posuđe i otišla u kuhinju. Počela je da plače. Prvi put je najviše plakala. Bilo je jutro. Nadia se stapala s jesenjom kišom.

„Gospođice Nadia, jeste li spremni?“, upitala ju je bolničarka.

„Da, jesam“, odgovorila je Nadia.

Ispred nje se ukazao ogromni lik. Bio je to on i Nadia je znala šta je čeka ako se kući vrati s ovim stvorenjem u stomaku. A da pobjegne, utekne, to je

preteško. Našao bi je i cijeli svijet je ne bi spasao. Ubio bi boga u njoj. Ono malo vjere u nevini dječji osmijeh.

„Šta Bog kaže na ovo?“, mislila je Nadia. „Jesam li ja samo jedna obična kukavica?“

Jednom je u knjizi recepata „Kako očuvati omiljeni šampinjon“ pročitala zanimljiv poredak sastojaka. Između ostalog, pisalo je i ovo:

Potrebni sastojci su:

Jedno ogoljeno žensko tijelo

20 g praha spaljene vještice

5 svježih abortusa

66 modrica

Pola kile svježe zemlje

I obavezno jedan vaš omiljeni šampion.

Nadia je bila svjesna koliko je nemoćna. Da tek tako nestane, da zamijeni to u sebi potpunom prazninom. Njeno tijelo je vrištalo. Ruke izlazile iz tijela. Sakrila se u ćošak i plakala. Svaki naredni put bilo je lakše.

„Što se mora nije teško“, govorio joj je. Ta figura kojoj se klanjala može da nestane. A bez nje, sve je besmisao... Ko je ona bez njega? Između tog još neoživljenog stvorenja i njega, izabrat će njega. Izabrat će svog muža. Onog koji je više odsutan nego prisutan. Jednom, dvaput, triput.

Polako je početna bol prerasla u šapat, jezoviti šapat beskonačnosti. Koliko još puta? Koliko vremena? Nadia, Nadia, Nadia, luda ti, kurvo jedna, toliko njih...

To je njegova osuda... Koliko još puta će ići na čišćenje vlastite duše? Možda da pobjegne sa ljubavnikom? Ali nije u stanju da ikog drugog voli osim njega. Ili možda ne želi? Taj je čovjek hrani i treba da mu bude zahvalna. Tako je razmišljala Nadia. A onda se pojavilo jedno teže pitanje od kojeg joj se sledila krv u žilama: Jesu li svi oni koji su izašli iz Nadie bili ljudi?

„Ne želim da znam. Riješi se toga. Nisam spreman“, uvijek će biti filmski, uzet će aktovku i otići. Ostat ćeš sama s masom poludjelih predmeta. Stolice, TV, kašike, sudoper, sve će to da lebdi pored tebe.

Jedna nevidljiva, zarobljena u prostoru bezbožne kuhinje, koja se sapliće o dvije riječi: šampion i šampinjon. Ali draga Nadia isto tako može da se sapliće o šampon, šampitu, šamar. Sve joj to pripada i opet ništa nije njeno. I dok bude u kuhinji, krv će jednostavno da krene sama od sebe. Bolnica, ponovo kuhinja, pa ponovo noć i tako ukруг. Sve dok se njeno unutarne jezgro ne osuši i ne postane sasvim neupotrebljiva. Kako da ispruži ruke iz ovog ogledala i krene da zagrlji sebe? Da postane sebi bliskonačna.

„Da li da zamijenim svoj krik za jednu kazaljku na tvom satu, izbrišem prostor svojim mrtvim nogama i tvojim besmrtnim riječima? Mojoj nerođenoj djeci od majke Nadie“, napisala Nadia i postade umak.

Emina Đelilović
Vitez

PROSTOR

MUŠKARAC U TAMNOM baloneru, koji je izgledao kao da mu je za jedan broj prevelik, zaustavio se pred ulazom u neboder. Svjetlosni senzor ga je registrirao i njegova siva koža zasjala je u mraku. Zbunjeno je stajao. Zaboravio je što je sljedeće što treba napraviti. Navika je učinila svoje i ruka je sama krenula prema zvonu na kojem je pisalo njegovo ime, ali zaustavio je pokret na pola puta do portafona i glasno izgovorio: „Gore te nitko ne čeka, sam si kao pas, Branko.“

Zatim je posegnuo u desni džep po ključeve, zaboravivši da je to džep s potrganom postavom, pa je ruka samo proklizala kroz poderotinu. Ova bi ga kretnja svaki put iznervirala. Gdje god da se okrene, sve same poderotine. Unutra, vani, bilo gdje. Njegove sumorne misli razbio je zvonki glas:

„Dobro več, susjed, ulazite ili čekate nekoga?“

Okrenuo je glavu i ugledao mladu ženu sa psom koja je stajala pored njega i otključavala ulaz u zgradu. Kroz glavu mu je proletjela misao kako danas ni psi više nisu sami.

„Nikoga ja ne čekam“, reče tiho.

„Nešto ste mi loše volje, susjed!“

„Da, pamtim i bolje dane“, odsutno je prevalio preko usta.

Mlada žena, obučena u uske traperice i bijelu vestu, sagnula se i uzela čupavog psića u naručje.

Jednom rukom je otvorila vrata i propustila ga, dok je drugom prinijela psića bliže svom licu i počela mu tepati:

„Vidiš, Alfica, kako nam je susjed tužan. Ha, je l' vidiš?“

Zajedno su ušli u lift. Žena je oduševljeno gledala u Alficu, Alfica je blesavo gledala u Branka, koji je sve to nezainteresirano promatrao u ogledalu lifta. Nije mu se svidjelo što ga pas tako uporno gleda, a posebno mu se nije svidjelo kad je žena nastavila govoriti:

„Baš nam je tužan susjed, Alfica, ajde daj mu šapicu.“

I počela je odizati prednju šapicu svog ljubimca, sada gledajući u Branka. On se u tom trenutku okrenuo i na svoje iznenađenje primio šapicu, ne znajući što zapravo napraviti. Nekoliko puta ju je pokrenuo gore-dolje, kao da se rukuje sa psom. Instinktivno se i nagnuo prema njemu, došao mu je toliko blizu da je na svom licu mogao osjetiti njegov vreli dah. Naočare su mu se zamaglile, a njegovo lice je na trenutak zabljesnulo u psećim tamnim očima. Lift se zaustavio na devetom katu i Alfa je sa svojom vlasnicom izašla, šapica je iskliznula iz njegove ruke, a susjeda je uz osmijeh rekla:

„Ma braaavo, Alfica, sada ste vas dvoje prijatelji, je l' taaako? Laku noć susjed!“

„Laku noć“, izustio je, a jedan kut usana počeo se razvlačiti u stranu, još samo malo je trebalo pa da se na njegovom licu pojavi osmijeh. Upravo tada vrata lifta su se zatvorila, a usta su zauzela stari, sigurni položaj. Bio je iznenađen toplinom i mekoćom što su dopirale

negdje iz njegovog trbuha, kao da se metal počeo otapati na visokoj temperaturi.

U toj nevjerici je izašao na jedanaestom katu i ušao u svoj stan. Objesio je baloner na vješalicu, skinuo kačket i šal. Nije palio svjetlo. Zakoračio je u tamu, a njegovo usamljeno srce zalupalo je po zidovima praznog stana. Tišina mu je bila teška, odbijala se o stropove i vraćala poput udaraca, koji su se zaustavljali na njegovom mršavom tijelu. Zaustio je da nešto kaže tim zidovima, sebi, cijelom svijetu, ali riječi nisu dolazile. Grlo je bilo suho, na prsima težina, a duboko unutra počeo se smekšavati. Učinilo se mogućim nasmijati se. Rastopiti se.

Brzo je odagnao misli koje donose nemir. Trebalo mu je nešto da zaboravi prošlost, budućnost, današnji dan, Alficu, da zaboravi sve. Nešto što će metal u njegovoj utrobi održati hladnim, jer tako manje boli. Otvorio je širom prozore i prometna buka zabrujala je u praznom stanu. Već je bilo lakše. I dalje nije palio svjetlo, kretao se napamet po prostoru, dobro je znao gdje se nalazi ono što mu treba. Prišao je komodi na kojoj je uz niz boca već stajala jedna čaša i u nju je natočio viski.

Izašao je s pićem na balkon i zagledao se u semafor na kojem je bilo crveno svjetlo. Ubrzo se pojavilo žuto, pa zeleno i automobil što je stajao prvi u koloni oglasio se svom silinom i u velikoj brzini napustio niz iza sebe. Dok ga je promatrao, pomislio je kako bi i on jednom mogao tako. Otisnuti se sigurno i snažno...

Ines Gverić Korkut
Banjaluka/Zagreb

IDOL

VJETAR SE POIGRAVAO tek umrlim lišćem, vrteći ga ukруг i stvarajući poznato „šejtansko kolo“. Plašila se nekada te pojave, bojala se biti u blizini te igre prirode, da je slučajno neka moćna sila ne povuče unutar kola i da je šejtani zauvijek ne odnesu sa ovog svijeta u neko svoje tajanstveno podzemno carstvo. Tada se bojala šejtanskog kola jer nije znala da postoje i strašnije stvari od tog usplahirenog lišća kojim su ih plašili stariji. Gledala ga je odsutno, dok se slankasta tečnost iz očnih izvora slijevala niz njeno vidno umorno lice. Nije ga brisala, samo bi povremeno ušmrknula uz tegoban uzdah praćen bolnim jecajem. Nejasno bi samo rekla hvala znanim i neznanim likovima koji su promicali ispred njenog zamućenog pogleda i kao nježno je tapšali po ramenu, neki sa istinskim suosjećanjem, neki tek onako, forme radi.

Još uvijek kao da je osjećala njegov dah negdje na prelazu između ušne školjke i vrata, kao da je čula njegov glas u trenucima dok ju je podizao iz ponora očaja u koji je tonula: „Moraš biti jaka, moraš nastaviti dalje i onda kad mene više ne bude. Neću te ostaviti, uvijek ću biti tu, u tvojoj kosi, u tvojoj blizini, osjećaćeš da sam pokraj tebe, znam to, zasigurno znam da te nikada neću zauvijek napustiti.“ I osjećala je njegovo prisustvo, baš kao da stoji tik kraj nje i zajedno primaju

izraze sućuti. Bez obzira na svježu hrpu zemlje kojom su prekrili njegovo usnulo tijelo, on je za nju bio još uvijek tu i vječno će biti. Drage osobe ne umiru nikad, zauvijek ostaju u našim srcima, u našim mislima i tako nastavljaju da žive, sve dok postoje oni koji ih vole.

Voljela je oca, beskrajno, krajnje bolesno. Bio je njen idol, njen uzor, svjetlost na kraju svakog tunela koja je obasja uvijek kada je bezizlaz prekrije svojom tminom.

Bio joj sve, sve čega sada nema. Voljeli su iste stvari, iste pisce, istu muziku, voljeli su jedno drugo do beskonačnosti. Njen svijet se srušio onog dana kada su saznali bolnu istinu da je smrtonosni karcinom zahvatio njegov mozak, da su mu šanse nikakve i da je samo pitanje dana kada će pokleknuti pred najezdom jahača smrti.

Nisu bezazlene bile stalne glavobolje i vrtoglavice koje su ga neprestano mučile u zadnje vrijeme. Organizam je slao upozoravajuće signale. On se nije obazirao, pravdao se premorenošću. Puno je radio, i previše, da bi obezbijedio sve ono što imaju drugi, a nekako dolaze do toga puno lakše od njih. On nije umio tako, nije ni želio, znao je samo za rad i poštenje, tako su ga naučili i on se slijepo držao naučenog. Sve je radio sa dozom blagog humora, da olakša i drugima i sebi. Tako je primio i vijest o teškoj bolesti: „Znao sam da mi je mozak slaba tačka.“ Samo se on osmijehnuo svojoj ne baš primjerenoj dosjetki u tom trenutku, ostali su skamenjeno ćutali.

Ona je, čini joj se, tog dana umrla, u njoj je zamrlo sve ono što ju je činilo srećnom ili je slutilo na sreću. Gledala je u njega, bio je još uvijek onaj isti veseli

čovjek, ali ipak nekako drugačiji, svakim trenom sve dalji, kao voz na odlasku viđen kroz magloviti dim lokomotive. Magla je prekrila njen um, pala je u bezdan, ostala je bez daha i tonula sve dublje, u daljini je čula nejasne glasove dozivanja. Budili su je iz nespješnog stanja i opet je prvo ugledala njegovo lice, brižan i nježan pogled koji dodiruje dušu kao lagani povjetarac. Milovao je njenu kosu, u koju joj je još od ranog djetinstva šaputao nestvarne događaje, koje bi ona kasnije prenijela na papir kao priče koje su ostavljale druge bez daha. Bio je njen tajni, nepresušni izvor talenta. Znala je da ih očekuje borba, teška i mukotrpana, borba sa samo jednim krajem. Krajem kojeg se užasavala. Od tog je dana, čini joj se, razočarana okrenula glavu svemu, i vjeri i nevjeri, i svemu onome što nazivaju svetim i u šta se zaklinju. I sam Stvoritelj joj se činio nepravednim i sebičnim, kao da je mislio samo na sebe, ne obazirući se na osjećaje drugih i njihove želje. Za sebe je uzimao samo najbolje, ne pitajući se kako je drugima, da li ostavlja prazninu u njihovoj duši i njihovim životima. Ponekad On teret učini samo višim i težim, ne pomaže, ne jača, slomi i posljednji atom snage u krhkoj konstrukciji.

Dani su tekli, dugi ko godina, a kratki ko tren, zavisi iz kog se ugla gledalo. Njegovo tijelo se topilo, kopnilo i nestajalo, ali duh je živio punom snagom ili je želio da tako izgleda. Ona se odavno već predala, on je podizao, hrabrio, a trebalo je da bude obrnuto. Nije imala njegovu snagu, a oduvijek je željela biti kao on. Jedinstven i neponovljiv, njen idol, njen otac. I dalje joj je šaputao u kosu priče, one tajanstvene puteve u svijet mašte, ali više ih nije zapisivala, nije vidjela svrhu, nije

željela da ostavlja trag ovih dana da živi, neka nestane skupa s njim.

Jedno jutro nije se više probudio, jednostavno je zauvijek zaspao. Gledala ga je posljednji put, nije plakala, činilo joj se da je već odavno potrošila i posljednje rezerve suza, čuvane baš za ovaj trenutak. Samo se steglo srce i zapelo negdje u grlu. Srce koje je ponio sa sobom da mu priča neke nove priče u nekom ljepšem svijetu. Gledala je u humku, osjećala je da je u njoj samo tijelo, a da je duša tu svuda oko nje, da je čuva i štiti zauvijek.

„Moraš biti jaka, moraš nastaviti dalje“, odzvanjalo je u vjetru, kao poznati i dragi glas. Krenula je odlučno, hrabro, sredinom šejtanskog kola. Bez ikakvog straha, jer on je bio tu uz nju, kao anđeo čuvar na ramenu. Njen idol, njen otac.

Nermina Subašić
Kalesija

INJEKCIJA

KAD IMAŠ SEDAM godina, živiš na selu i imaš najboljeg druga, zapravo i ne znaš kad si bolestan. Jednostavno, igraš se s njim u pijesku, sve dok se ne pojavi tvoja baka, s tankom šipkom u ruci, i ljutito se prodere da moraš ići kući.

A drug zna zašto te baka zove i zburado se nasmiješi. Moraš kući da primiš injekciju, jer si bolestan. Ne znaš ni od čega, ni zašto, ali eto, moraš je primiti kao kaznu i poniženje.

„Plakaćeš.“

„Neću.“

„Ona boli.“

„Znam.“

A injekciju je davao Bajro. Nije bio ni doktor, ni bolničar, već nešto između ili možda oboje. Mi djeca smo ga, dok se vozi sa velikom torbom na razdrndanom biciklu, gledali kao dežurnog izvršioca svih roditeljskih presuda zbog naših grijeha i kad bismo ga vidjeli na drumu, bježali smo na sve strane.

Mnogo kasnije, kad sam odrastao, saznao sam istinu o Bajri. U stvari, imao je malo veze s medicinom. U ratu je, kažu, nosio ranjenike i skupljao mrtve. To mu je bila preporuka da ga na iste poslove prime u bolnicu. Kako je nedostajalo i doktora i bolničara, u selu je začas napredovao do tog „međuzanimanja“. Pogotovo kad je

kao dokaz sa posla donio bijeli mantil i počeo da ga oblači kad bi ga seljani pitali za neki savjet. Začas su mu dali status seoskog ljekara.

Kad bi vidjeli Bajrin bicikl prislonjen uz nečiju ogradu, to je značilo ili da nekome lipsava krava ili da kokoši imaju neku bolest ili da je u toj kući bolesnik. Odmah bi došle i komšije da se raspitaju za zdravlje, ma o kojoj vrsti bolesti se radilo. A ako bi još bolesnik ozdravio, vijest o Bajrinom uspjehu začas bi se pročula.

Tako je bilo i kad me baba uvukla u kuhinju. Iako je bilo ljeto, šporet je bio dobro naložen, a vazduh vreo, ustajao i pun smrada prosute rakije. Sto je bio prepun hrane i pića.

Trebalo je da to bude peta Bajrina injekcija meni.

Sve sam već znao. Prvo bi iz masne torbe prepune lijekova za ljude i stoku izvadio sjajnu metalnu kutiju u kojoj se nalazila velika staklena šprica i nekoliko igala. Baba bi nasula vode u nju, ubacila najveće drvo u šporet i stavila kutiju na platu. Trebalo je bar pola sata da voda provri, a sat da Bajro završi priču i sjeti se zašto je došao.

Dok bi babinom krpom za suđe uzimao vrelu metalnu kutiju, upitao bi: „A gdje je mali?“ Tada bi svaki razgovor u kuhinji prestao. Počinjala je predstava. Svi bi se prema meni okrenuli sa sažaljenjem, a najmanje dvojica najbližih komšija bi me šćepala, valjda da ne pobjegnem. Nakon toga bi me, dok sam se koprcalo, položili na stomak i svukli mi hlače. Zatim bi se svi ćutke okrenuli prema Bajri. On bi obukao svoj prljavi bijeli mantil, iz torbe izvadio flašicu penicilina i ampulu destilovane vode. Uzeo bi iz torbe pincetu, njom

uhvatio veliku staklenu špricu, na nju natakao iglu koju je koristio otkako se imenovao za „ljekara“. Nakon toga bi uzeo malu turpiju, zarezao ampulu, izdigao je do očiju i udario noktom, kao da nekome udara „klempu“. Vrh bi se poslušno i pravilno odlomio.

Svi prisutni, pa i ja u svojstvu žrtve, posmatrali smo taj čudni obred bez daha. Uvukao bi zatim iglu u ampulu, usisao vodu u špricu, zatim uzeo flašicu penicilina i kroz gumeni čep ubrizgao vodu u nju. Radio je to polako i svečano, praćen desetinom očiju.

Zatim bi izvukao iglu, uzeo bočicu sa penicilinom u ruku i počeo energično da mućka trzajući se cijelim tijelom i posmatrajući svakog od prisutnih pojedinačno. Neki bi i ustuknuli.

U tim trenucima na mene bi zaboravili. Bajro bi onda uzeo drugu iglu, ponovo je kroz čep ugurao u bočicu penicilina i uvukao sadržaj u špricu. Svi su gledali samo u iglu.

Onda bi stavio laktove na sto, među tanjire sa mezom, uzeo špricu u jednu ruku, iglu okrenuo prema plafonu iznad glava prisutnih i kratko prsnuo iz igle praveći vodoskok.

Bio je to rasplet, vrhunac, kulminacija Bajrinog društvenog položaja. Sadržaj šprice bi pao po mezetlucima, a Bajro bi, polako se dižući, svečano izgovorio: „Drž'te ga!“

Odmah bi me bar šest ruku pritisnulo uz sećiju. Bajro bi komad vate zamočio u svoju čašu rakije i natrljao mjesto budućeg uboda.

Ja bih se počeo derati kao pivara, ne samo zato što bih osjetio jaku bol i pečenje u stražnjici već više zato što me vrijeđalo to poniženje, osjećaj da si mali i

bespomoćan u nerazumljivom svijetu odraslih i pred Bajrinom kaznom.

Bol je trajala cijelu vječnost, a zatim bi se svi iznenada okrenuli od mene, kao da nikad nisam ni postojao.

Sam, u sjeni nečijih leđa, šmrcajući navukao bih hlače. Zatim bih kriomice zgrabio bočicu na kojoj je pisalo penicilin i šepajući, ali sa osmijehom koji se nazirao kroz suze, krenuo napolje ka drugu.

Dobiću za nju tri klikera.

Goran Pudar
Sarajevo

JAGUAR

U PITANJU JE kratka priča. Treba biti pedantan da se zapamti koliko je vremena trebalo Čehovu, Fokneru ili Džojosu da ispišu neke od svojih najboljih kratkih priča. To nije ni haiku, a ni šestoknjižje od par hiljada strana. Kada ga je Bob Dilan pitao koliko mu je trebalo vremena da napiše svoju pjesmu „Hallelujah“, Lenard Koen je odgovorio da je u pitanju bila godina, možda dvije. Istina je da je za genijalni song Koenu trebalo oko sedam-osam godina.

U nas malo pisaca živi od pisanja, nagrada i gostovanja na tribinama, predavanjima i radionicama. (Ne volim ovu zadnju riječ.) Vrhunski i „vrhunski“ pisci danas prave ugovore sa jednim ili nekoliko književnih preduzeća prije objave knjige i to je jedna vrsta sigurnog poslovnog odnosa.

Samizdati i slične forme, kao ni ljudi koji su pretrčali Jugoslaviju, nisu popularni. Ali većina ljudi koji napišu pjesmu ili priču, pogotovo roman, imaju posao, a knjigu pišu ili da dobiju dijete ili da porade na vlastitom samopoštovanju. Neki osjećaju da nešto moraju raditi zbog viših interesa. Ili kao misiju.

Ali postojali su ljudi i možda još uvijek postoje koji su navečer pisali pjesmu na A4 papiru, a od jutra kretali u prodaju, sa stotinak iskopiranih primjeraka. Često je dolazilo do zamjene dobara, na primjer, poezija za hranu ili koju čašu vina. Kretali su u borbu

po preduzećima, stanovima, kućama i kafanama da bi bukvalno dočekali sljedeći mjesec ili godinu. Kao trubaduri ili lutajući pjesnici.

Jedan od takvih bio je Jaguar. Živio je u malom gradu, gdje se svi ljudi na jedan ili drugi način poznaju. Njegova inspiracija je bujala u naselju baraka, negdje na užoj periferiji grada. Bio je to onizak čovjek, već starčić, pogrbljen, sa sijedom kosom i bradicom, pažljivo njegovanom. Zimi je nosio kaput skoro do gležanja, na nogama kaljače, a na glavi šubaru. Sigurno je volio ruske romansijere i poete. Čehovština. Ljeti je bio elegantno obučen u svijetlosivo odijelo i šešir nalik nekoj kopiji borsalina. Dah Mediterana. N j e g o v put od mladih dana do klasične književnosti, ogoljene do srži, u najiskonskijem smislu, još od starog Rima i Atine, gdje su pjesnici tražili mecenu ili dobrotvora, nekog ko će ih primiti na dvor kako bi imali vlastitog hroničara ili poetu, nije bio dovoljno poznat. Od studija do autsajderskog i usamljeničkog stihoklepca postoji neka rupa. Živio je sam, a nije imao puno pravih, iskrenih prijatelja. Imao je briljantan um. Zvonio bi stanarima neke zgrade u centru, mladi ljudi bi ga rado ugostili, ponudili bi mu vino, a on bi odgovorio da vino treba i da ima nešto da u njemu pliva. Tada bi dobio hranu, nekad i neku simboličnu sumu u dinarima. Nekad mu ne bi ni otvorili. Ljudi su imali različita mišljenja o poeziji u raznim situacijama. Ako bi se neko od tih mecena preselio u drugu zgradu ili sebi saziđao dvore, Jaguar bi nepogrešivo uspijevao da ih pronade i pratio ih je kao da ima svesku u kojoj zapisuje ljubitelje poezije. Nepogrešivo bi znao da pronade najneprijatniju i najzlobniju osobu i vrlo rado bi s

takvom personom stupio u svađu. Iako je nerijetko imao i sukobe sa mangupima koji su ga ponekad i blago kamenovali, imam osjećaj da je sa pristojnom djecom imao srdačne i prijateljske odnose. Bila je to neka vrsta čuđenja i strahopoštovanja koju bi čovjek osjetio prema takvoj osobi. Naravno, sve ovisi od ugla iz kojeg bi ga posmatrali.

Njegova poezija se može posmatrati kao socijalna i društvena hronika svog grada, nevolja koje njegovi sugrađani doživljavaju. Nešto kao gradska savjest. Pamtim jako dobro jednu njegovu pjesmu u kojoj piše o makadamskom putu koji je vodio do njegovog naselja. Ljeti mu smeta vreline i pijesak koji ide u oči, a zimi blato i kaljuge koje su se stvarale.

Postojala je i rok grupa, vrlo kratkog daha, koja ga je opjevala:

„Sijeda kosa, sijeda brada poznaju ga u svakom dijelu grada,

Jaguar prezire sve njih, on zna samo za svoj stih.“

Jaguar je uspio u svojoj borbi da se živi samo za poeziju i od poezije. Bilo je tu mnogo teških noći i mučnih dana, ali on je do kraja istrajao.

Njegovo ime je možda zaboravljeno, mnoge priče iz njegovog grada su prerasle teme kojima se on bavio, ali on ostaje primjer svim spisateljima i ljubiteljima književnosti kao neko ko je istrajao u svojim bitkama da dokaže da je umjetnost stvar za koju se treba žrtvovati.

Sanjin Štrbac
Banjaluka

KLUPE S POGLEDOM

U JESEN PROŠLE godine, na uzvišenju nad Banjalukom, otkrila sam nešto lijepo, nešto čime bi se svaka sredina ponosila. Sjećam se i danas koliko sam bila dirnuta kada sam ugledala „Klupe s pogledom“, u spomen na izvjesnog Slobodana Tamamovića, kako je pisalo na ploči postavljenoj pokraj njih. A ispod toga tople riječi: „Iako naš dragi tata neće odmarati na ovim klupama i uživati u pogledu, nadamo se da mnogi drugi hoće.“ Pomislila sam kako je bio poseban taj čovjek, a sigurno i veliki ljubitelj prirode. Odmorila sam se tada na jednoj od klupa, ispunjena nekim neobjašnjivim spokojem. Ali takve klupe, koje su u spomen ocu podigla djeca, očito naučena da poštuju i vole ljepotu prirode, nisu ni mogle donijeti ništa manje od toga.

Nažalost, kada sam sljedeći put prilazila klupama da se malo odmorim i „ukradem“ još koji atom te energije, uvidjela sam da je sklad narušen. Cvijeće koje je bilo posađeno u saksijama postavljenim u nekoliko klupa bilo je počupano. A danas, svega nekoliko mjeseci otkako su postavljene, na njima i oko njih je omanja deponija. To više nisu samo prazne saksije, nego kante za otpatke, u svakoj od njih su flaše za vodu, zgužvani masni papiri od bureka, kutije cigareta, omoti čokolada, kese... Da ne spominjem da je kanta za otpatke svega na desetak koraka od klupa. Rastužuje i razlučuje takav prizor u isto vrijeme. U mislima mi se

miješaju mudre bakine riječi da je priroda još i dobra kakvi su ljudi sa Tagoreovim da je čovjek životinja gora od životinje. I jedno znam – moramo biti bolji, jednostavno moramo!

Sjetimo se ponekad malih verzija sebe kada su nas učili najosnovnijim postulatima zdravorazumskog ljudskog bića: ne bacaj smeće na ulicu, u rijeku ili u šumu, nego u kantu za smeće; pozdravljaj i poštuju starije, pomozim im; reci hvala, izvini, dobar dan i doviđenja, ponašaj se pristojno i slične stvari. Nekome od tih malih nas takve stvari su se morale ponoviti manje, nekome više puta, ali su se u oba slučaja urezivale duboko u pamćenje. I onda, kada kante nema na vidiku, papir koji imaš u ruci odložiš u džep, kada odeš u prirodu na izlet, smeće koje ostaje iza tebe ne ostavljaš u šumi, nego ga odnosiš ili odvoziš do obližnjeg kontejnera. Ljude koje sretnoš u liftu pozdraviš, bez obzira na to što su ti nepoznati i što ih nikada više nećoš vidjeti. I sve to ti je posve normalno, jer si odmalena naučen da budeš svjestan da ne živiš sam na svijetu, kao i da je priroda nastala mnogo prije tebe i da je uvijek tu, pruženih ruku prepunih čudesnih ljepota. Prirodno ti je da voliš i poštuješ prirodu. Onda poštuješ i klupe, posebno one iznikle iz zemlje s ovakvom ljubavlju i toplinom.

Da čišćenje počinje iz vlastitog dvorišta nije nikakva baljezgarija, to je naprosto najnormalnija stvar na svijetu. Ako ta lekcija nije savladana, onda se smeće olako baca u rijeku, ko s poslom se pljune na ulicu ili ostavi „instalacija“ od otpadaka na izletištu. Ali nema zezanja sa takvim stvarima, jer i gradska ulica i park i izletište dišu punim plućima za svakog od nas. Tolike

rijeke, mora, okeani i planine u svoj svojoj gordosti i ljepoti postoje da nam obogate život, pa ko smo mi da to narušavamo? Otkud nam pravo? Suviše smo mi sebi dali važnosti da budemo uzvišeniji i bolji od prirode. Da budemo važniji od „klupa s pogledom“. A nismo!

Ustajem svako jutro u čudesno lijepoj zemlji izuzetno čudnih ljudi, u kojoj neki stanovnici, makar godinama ili decenijama živjeli u inostranstvu i uređenijim zemljama poštujući sve zakone, pa i zakon prirode, ipak ne mogu iz sebe iskorijeniti onu dosadnu ambroziju nekulture, pa čim se vrate u rodnu grudu nastave po starom. Opet i iznova se čudim koliko ljudi mogu biti bahati, a u isto vrijeme pucaju od važnosti. A znate li koji su ljudi veliki? Oni mali i obični, gotovo nevidljivi, iz vašeg okruženja, koji čine dobro. Oni koji stvaraju „klupe s pogledom“.

Dok god se ne vratimo unazad, dok unutar sebe ne postanemo opet oni mali, sićušni mi, oni tihi i spremni da učimo sve one važne lekcije – nema nam pomoći. Mislim čak da nema ni novčane kazne dovoljne da nam ruke zaustavi kada krenemo prema cesti, jednoj ovakvoj klupi ili rijeci da na njih bacimo bilo kakvo smeće. Naprosto, moramo se sklupčati, umanjiti, utihnuti da bismo vidjeli koliko je priroda velika, bogata, koliko toga ima da nam pokloni. Moramo uključiti dugme za premotavanje i uz pomoć trake se vratiti u vlastito dvorište. Kada ga očistimo, razbistriće nam se i pogled, pa ćemo uz jasniju sliku našeg prostora uvidjeti da je i prostor koji nas okružuje ljepši kada blista. A onda ćemo cijeniti i tuđi trud, poput ovog. Tek kada sačuvamo „klupe s pogledom“, sačuvaćemo i sebe same.

Maja Đurić
Banjaluka

KORIJENJE

SA VRHA LJUBIĆA pogled se pružao unedogled. Tek zamišljena linija na vidiku stajala je kao dokaz da postoje nebo i zemlja. More jutarnje magle se skoro neprimjetno talasalo po proplancima i dolini, dok je sunce pastelnim bojama šaralo nebesko plavetnilo, a paperjasti bijeli oblaci iscrtavali životinjske oblike. Novo proljeće je upreglo dašak hladnog vjetrića i kapljice rose da osvježe još jedno aprilsko jutro, a snijeg, koji je iznenada pao u ovo doba godine, čvrsto se držao za stijene kao da ih je posjetio posljednji put.

Stajao je zamišljen, udišući molekule čistog vazduha i posmatrajući svoje selo pod obroncima planine koje se budilo iz noći. Samo sa nekoliko krovova, uključujući i njegov, uzdizao se dim prve naložene vatre. Neće ga biti mnogo više ni kada se svi probude. Selo već neko vrijeme zjapi skoro napušteno. Ostali su nemoćni starci kojima sat otkucava posljednje godine života, a fizička slabost ih sprečava da odu. Nakon više od pola vijeka mučnog rada, patnje i nedaća, konačno imaju svoju mirnu luku, iako, ruku na srce, nemaju ništa drugo. Ostala je i poneka porodica izbjeglica iz proteklog rata. Za još jedan bijeg ne bi imali snage. Putne torbe stoje zabačene u paučini negdje na tavanu, ofucane još početkom devedesetih u prikolicama punim civila iz Krajine. Oni ne žele u

potragu za novim staništem gdje ponovo neće pripadati, kao što ni ovdje nikad nisu, odsjekavši po odlasku svoje korijenje na ognjištima.

I ostao je on. Sam sa majkom i njemačkim ovčarom. Na tren je pomislio kako su majka i pas uskoro parosnici i blago se nasmijao.

On je relativno mlad; tako bar u selu kažu. Istina je da su mu od dvadesetih ostale samo fotografije u albumu i da je četrdeseta skoro na pragu, ali mu iz proste utjehe ili sažaljenja govore da još uvijek ima vremena. Za šta, ni on ni oni ne znaju. Bolesna i stara majka je, srećom, pokretna i svjesna. Ljudsko srce, kao i sve drugo, potrošna je materija, iako se ona nikada ne žali na njegove sve slabije otkucaje. Ponekad bi samo u razgovoru sa komšinicom priznala da je umorna od života, ali „ne može živa u zemlju“. Rođena u vrijeme kada nije bilo snova i ambicija, naučena je od malih nogu na goroku sudbinu.

On je nekako i išao u korak sa svojim vijekom. Imao je televizor u boji, mobilni telefon, a odskora i internet, uzaludno pokušavajući da objasni majci kako se preko par kablova i jedne četvrtaste kutije može saznati i naučiti šta god ti volja. „U moje vrijeme ko je želio da nauči, išao je u školu.“ Ponovo se nasmijao. U selu nema škole; zatvorili su je prošle godine. Nema podmlatka, a to djece što je ostalo, putuju i školuju se u gradu, gdje će i ostati prvom prilikom.

Magla se podigla i raspoznaju se kuće u komšiluku. Na prste broji ko je još ostao. Zoran, Brane, Željko. Udovica Mira i kćerka. Baka Stana, komšija Sretko. Pokoja tročlana porodica. Prestao je da broji kada ga je nešto steglo oko srca, a talas blagih grčeva se

pružio po stomaku. Volio bi da ga odlasci iz sela ne pogađaju toliko. Volio bi da vrati one koji su otišli, a preostale da zadrži. Volio bi i da se oženi. Do prije nekoliko godina imao je Sanju, ali i ona je otišla; udala se za nekog auto-mehaničara u grad. Kaže da na selu nema sreće, nema života.

Dok je prstom brisao kapi rose sa istrošenih cipela, pitao se da li je lud što kao utopista vjeruje kako je za život potrebno zdravo srce, čista savjest, ruka podrške, pogled pun ljubavi i dječje ruke oko vrata. Čuo je nekoliko puta da se Sanji sve to ostvarilo i često se zapitao da li je ona zadovoljna koliko bi on bio da se ostvarilo njemu.

Kad je krenuo nazad, zagledao se prema jednako zapuštenoj pruzi u Kulašima, koja se pružala preko doline. Već nekoliko dana na dnevniku je glavna vijest štrajk u Željeznicama. Pomislio je kako zalud gube vrijeme da sačuvaju vozove kad uskoro neće imati koga da prevoze. Biće više vozova nego ljudi. Još jednom se nasmijao.

Dok se spuštao niz strminu, ubrao je struk visibaba i brndi; stara navika iz djetinjstva, a potom svratio do gazde Pere po kozje mlijeko i sir. Vrativši se kući, sjeo je na panj u avliji, duboko uzdahnuo i zapalio cigaretu, još jednom ponosan što je imao toliko hrabrosti ili ludosti da raste tu gdje ga je Božja ruka posadila, zalivajući svoje korijenje istinskim ljudskim vrijednostima i istovremeno kivan što će zajedno s tim istim korijenjem istrunuti u napuštenom selu, sa neostvarenim snovima i na rubu preživljavanja.

Svaki korijen iznikne biljku, ali ne biva svaka biljka mirisan i šaren cvijet. Neke poniknu da svenu, neraskidivo vezane korijenjem za mračno i hladno stanište, sanjajući o livadi okupanoj suncem.

Željka Vračević
Prnjavor

MIRIS PEČENOG HLJEBÁ

BUDI ME DRMUSANJE. Sneno trljám oči. Čujem zaglušujući zvuk sirene za vazdušnu opasnost.

„Ustajte, ustajte!“, viče majka.

Nerado ustajem. Ne razumijem zašto moram ići u podrum. Razmišljam u sebi da bi nam najlakše bilo da izađemo napolje. Ako odemo u podrum, a granata pogodi našu zgradu, sve će se srušiti na nas. Ostaćemo zatrpani. Ugušićemo se. Strah počinje da me parališe. Milion misli mi struji kroz glavu.

Počinjem da plačem i da cvilim: „Mama, neću, pusti me. Vi idite!“

Gubi strpljenje i na silu me izvlači iz kreveta. Silazimo u memljivi podrum. Kroz mrak vidim komšije. Skupili su se i nešto tiho govore. Kao da bi nas granate mogle čuti. Miris vlage se miješa sa mirisom straha. Počinjem da plačem i grčevito sklapam ruke oko majčinog vrata: „Izvedi me, ugušiću se!“

Ne želim tu da budem. Samo razmišljam o zgradi koja će se srušiti na nas. Umorna od loših misli, tonem u san.

Budim se u svom krevetu. Oko mene je sve bijelo i miriše na opranu posteljinu. Pitam se da li je memljivi podrum bio samo noćna mora. Vidim zabrinuta lica za doručkom i shvatam da me neko vratio u krevet kada je opasnost prošla.

Tog jutra kuća je mirisala na svježe pečen hljeb. Zazvonio je telefon.

„Halo.“

„Sine, daj mi mamu“, užurbano govori tetka.

Svi gledamo u majku, dok zabrinuta sjenka prelazi njenim tridesetpetogodišnjim licem. Trudi se da ne paniči.

„Hajde, spakujte svoje stvari, nemojte mnogo. Moramo za Prijedor, neko će doći po nas“, govori brzo dok pokušava prikriti strah.

Kao poslušni vojnici, pakujemo po stoti put svoje torbe. Ubacujemo gluposti. Mama ih vadi. Govori mi da ne mogu ponijeti lutku koju su mi baka i deda kupili za prvi rođendan. Prevelika je. Ostavljam je dok joj pogledom obećavam da ću se vratiti po nju.

Na stolu ostaje i svježe ispečen hljeb.

„Hajde, stavite samo najosnovnije. Vratićemo se kasnije. Moramo ići“, požuruje nas.

Izlazimo u hodnik puste zgrade. Gotovo svi su već otišli. Puca se negdje u daljini. Iz svog stana proviruje komšinica Milka.

„Nado, kako idete? Možemo li djeca i ja s vama? Nemamo kako“, pita uplašeno.

„Kako bismo vas mogli ostaviti“, govori joj mama, „nekako ćemo se potrpati.“

Čekamo. Kršim prste i gledam u dlanove. Plašim se da ću se ako podignem pogled raspasti u milion komada. Sekunde se sporo kotrljaju i liče na godine.

Telefonske linije više ne rade.

Poznati auto nam se približava. Stigao je. U omaleni opel kadet nakako smo se nagurali nas sedmoro, i on. Osjećam se spokojnije i strah pomalo jenjava. Sat vremena i na sigurnom smo, mislim u sebi.

Zaustavlja nas vojska i ne da nam da izađemo na put koji vodi do Prijedora.

„Kuda vi, kako ti nisi na ratištu?“, pitaju oštro.

„Ranjen sam, idemo za Prijedor. Ovo mi je familija od ujaka, on je na liniji. Pusti nas da prođemo. Vidiš da su samo žene i djeca“, odgovara mu.

„Njih istovari, a ti nastavi!“

Panika me obuzima. Baka me miluje po leđima, jer osjeti moj strah. Molećivo gledam te vojnike. Neće nas valjda ostaviti. Zašto nam ovi ljudi ne daju da prođemo? To je naša vojska. Zar ne vide da se u gradu već puca? Neprijatelji stižu. Milion strepnji roji se u glavi.

Nepomično stoje i drže puške. Njihov pogled jasno govori da za nas prolaska nema.

Nekome je kroz glavu prošlo da okrenemo auto na drugi put. Stari makadamski kojim je nekada išla pruga Sanski Most – Prijedor. Tamo nas dočekuje nepregledna kolona, jer su se i ostali sjetili tog puta. I dalje se plašim. Vidim zapaljene kuće. Čujem plač druge djece i pokoji jauk odraslih. Dijete sam, ali osjećam da ne miriše na dobro. Na tom putu svi smo isti i tražimo spas ne znajući da li ćemo ga naći.

„Ne boj se, ne da tebe baka“, govori mi tiho.

Čujem granate i sirene. Neko viče: „Kamion se prevrnuo, ne možemo dalje dok se ne skloni sa ceste!“

Počinjem da se preznojavam. Spas tražim u bakinim toplim očima. Uliva mi povjerenje.

Čujem zvuk zvona. Baka počinje da blijedi. Budim se. Pored mene ravnomjerno diše on. Tiho je. Nema kadeta, komšinice Milke, ni prašnjavog puta. Ružno sam sanjala. Vidim ispod sebe zgužvanu plahu i shvatam da je ovaj san bio stvarniji nego inače. Treba mi nekoliko trenutaka da dođem sebi i otarasim se mirisa memljivog podruma i granata koje odnose živote mojih sugrađana.

Prošlo je.

Jelena Despot
Banjaluka

MUMIFICIRANJE

ŽURILA JE KAO i uvijek. Da li je postojao dan u njenom životu kad nije? Neću više, obećavala je sebi, dok je žureći navlačila zelenu jaknu i šal preko nje. Kad će to sunce, pitala se, glasno bojkotujući vremenske prilike dok je žurnim pokretima vezala cipele. Mrzim cipele, kao da me neko zavezao, hoću patike da mogu da trčim ko čovjek, a ne ko robot u ovim glomaznicama. Prevrnula je očima. Bojala se da će polomiti nos, inače ne bi ona ništa vezala, nije voljela nikakvo vezivanje, od toga je dobijala napade panike. „Jelena, vidiš li koliko je sati?“, čuo se opominjući glas njene mame. Još jedno kotrljanje očima i strčala je niz stepenice dok si rekao keks. Sljedeći put ću krenuti ranije, mislila je dok je uvlačila novi dah grabeći koracima od sedam milja. Mačak u čizmama, tako su je zvali zbog njenog brzog hodanja. Autobus je stajao na stanici ispuštajući štuckavi zvuk odmaranja i šireći oko sebe miris benzina. Uspjela sam, pomislila je zadihano ulazeći u autobus i držeći u jednoj ruci mjesečnu, a u drugoj ispreturanu torbu svaštaru. Samo crknutih životinja nema unutra, sjetila se riječi svoje majke i smiješak joj je izvio pune usne u blago nakošen luk, magično praveći meke rupice na njenim obrazima rumenim od trčanja. Spustila se u sjedište odahnuvši s olakšanjem. A onda su se prosula pitanja i odmor je bio

završen. Mozak joj je u tim momentima podsjećao na parnu mašinu u punom pogonu. Moram položiti ispite! Šta ću raditi ove sedmice sa djecom? Večeras ima svirka onog novog benda, ne bi trebalo to propustiti! Da li ću uspjeti dobiti vizu za Ameriku? Otkad nisam uzela gitaru, trebalo bi malo vježbati! Moram naći termin da se vidim s Nevenom, sljedeće sedmice dolazi iz Beograda! Mama me gnjavi da sredim sobu, ali to može i da pričeka. Treba pripremiti stručni do ponedjeljka! Zašto sam, Bože, baš ja morala izvući najgluplju i najdosadniju temu za stručni?! Brojevi, pa to u istoriji mog fakulteta niko izvukao nije! I dok je autobus konačno stizao na odredište, u njenoj glavi se zahuktalo do usijanja. Izašla je na stanici umalo se ne sudarivši sa ratobornim testosteron-klincem koji je ulazio ne čekajući i pri tome je gurnuo laktom. Da nije kasnila, dobio bi on lekciju za pamćenje, frknula je, napravivši mentalnu napomenu za sljedeći put. Memorisan si, neodgojeni mangupe! Da neće padati mumije, upitala se omirisavši vazduh? Dan je imao miris ustajalosti, ali nije imala vremena da pogleda u nebo. Stresla je glavom i nastavila hodati, ne primjećujući nikoga. U trenutku je osjetila udarac u grudni koš. Usljed gubitka vazduha, prenela se iz misli i krenula da diže glavu. „Alo, pazi kuda hodaš“, otvorila je usta da se obračuna verbalno s onim ko se drznuo da uđe u njen lični prostor i to baš sada kad kasni. Podigla je glavu i registrovala dva oka, dvije tužne vrbe. Ukopala se na mjestu, otvorenih usta, hipnotisana težinom tog pogleda. Činilo joj se da ju je stegao toliko da nije mogla disati. „Sine, da nemaš možda marku da mi daš?“ Pogledom je prešla preko sitne ženice. Imala je oko 45 godina, krhkog tijela,

pognutih ramena, kose zavezane u urednu pletenicu. Izgledala je kao da bi je jači povjetarac mogao bez problema oduvati. Glas, topao kao zvuk violine, a ispunjen sramom, učinio je da joj se koža naježi. Spustila je pogled sakrivši ga dugim tamnim trepavicama, dok joj je rumenilo bojilo blijedu kožu obraza. Sva pitanja su joj isparila iz glave dok je gledala stid koji je izbijao iz svake pore ove sićušne žene. „Ne bih pitala, ali treba da kupim lijek“, tiho je rekla, vidjevši da je sluša. Zamagljeni pogled koji joj je uputila zarobio je njeno vidno polje i uzrokovao prvi mali potres. Izdajnički kapci su je zasvrbjeli i u zjenicama je osjetila štipanje. „Niko vam nije dao marku?“, procijedila je jedva gutajući sopstvenu nemoć i jad. Odrično je odmahнула glavom i spustila pogled. Bijes i frustracija su palili vene čineći da joj krv proključa. „Bože, smiluj se na nas, pomislila je. Kakvi smo mi to ljudi? Hoće neko ostati gladan za marku? Šta da padaju mumije, okruženi smo mumijama, postali smo mumije. Mumificirani od emocija. Gospode, smiluj se! Promrdala je prste da vrati osjećaj u ruke, još uvijek u šoku. Posegla je u torbu, moleći se da u onom haosu nađe novčanik. Kapi koje su počele da je lupkaju otrežnjujuće po licu dočekala je sa olakšanjem. Pogledavši u nebo, napipala je tvrd materijal svog novčanika. Drhtavim prstima je otvorila i našla u pregradi tri marke. Bile su nekako teške na dlanu, urezale su se u kožu prije nego što je svojom rukom dodirnula stegnutu malu šaku ogrubjele kože išibane teškim životom. Da li je ikada pojela bar šaku sreće, upitala se dok je nježno razdvajala hrapavi dlan, narušavajući težinu stvarnosti toplotom ljudskosti.

Kovanice su zazveckale, isuviše glasno, pomislila je gledajući kako je niz ženine tamne trepavice sasvim tiho kliznula po jedna suza i glasno zagrmjela izazivajući drugi potres, cijepajući nešto meko što je dugo bilo čvrsto zamotano u njoj. „Bog te blagoslovio, sine“, blago je rekla i stidljivi osmijeh je obasjao nakratko njene tužne oči. Knedla veličine pesnice joj je zastala u grlu. U daljini je zagrmjelo, trгнуvši je poput šamara. Shvatila je da kasni. „Nema na čemu i čuvajte se“, promrmljala je brzo. Počela je da trči dok su se nametljive teške kapi spajale sa slanim potočićem koji joj se slivao niz lice ogoljene duše.

Bojana Ostojić
Čelinac

BESKRAJ

ĐORĐE JE TO jutro ustao prvi put bez očekivanja. Čak ni onih sitnih, prostodušnih. Pogledao se u ogledalo i vidio iskeženu neman kako mu se podrugljivo cereka u brk.

„Jesi li se naučio pameti, kukavče?“

Gleda blijedo u svoj odraz, potpuno raspolučen između sna i jave, privida i stvarnosti... Pedeset godina života! A ni mrdnuo nije iz svoje čaršije, kako je nazivao svoj grad, koji je na svoj način volio. Ništa za šta se može uhvatiti kad je gadno, kad olujna vremena preplave ono malo napaćene duše. Svjestan je Đorđe da je ceh neumoljiv, da ga valja podmiriti, da život ne prašta.

„Hoćeš li još da budeš dobar?!“, vrištala je neman iz ogledala.

Upali obrazi, ugašen pogled i stisnute usne potpuno su kapitulirali pred bremenom tegobnog života. Sve bitke, svi udarci, svi krahovi prošli su mu kroz glavu kao tren. Kao ubrzana filmska traka sa negativnim predznakom.

„Ko sam ja?“, prostruja mu kroz glavu.

Pet decenija je dosljedno gubio sebe i to jutro je shvatio da se više ne prepoznaje. Da živi sa izopaćenim strancem koji mu se podsmijava.

„Kako sam uspio proćerdati život tako brutalno glupo i naivno? Je li moguće biti toliko zaluđen nebitnim stvarima?“, nizala su se pitanja na koja rezignirani Đorđe više nije ni pokušavao da nađe suvisli odgovor.

Shvatio je da je za njega sve uzalud i da valja pregurati manje od četvrt preostalog vremena. Osjećao je da mu se bliži kraj, duboko i snažno, kao da je to jedino i istinski vrijedno življenjeja.

Konačno nešto da izazove žar u očima! Da, kraj je nadohvat ruke i to je jedina utjeha napaćenog pedesetogodišnjaka.

Odustao je od brijanja, na brzinu se obukao, uzeo je pohabani kaput i krenuo do banjalučke čaršije.

Konobar Bole dočekao ga je ljubazno i odmah mu nasuo viljamovku. On je jedan od rijetkih ljudi u njegovom životu koji ga gleda blagonaklono i tretira ljudski. Da li zbog kafanskog ceha ili čistog ljudstva, vremenom mu je postalo nebitno.

Jednostavno, volio je da provodi vrijeme u toj staroj kafani.

„Svraćao je gazda Miloš. Kaže da mu se kćerka vratila iz Amerike, nije mogla više da trpi muža“, izreferisao je Bole.

Đorđe se naglo trgnu, laktom zakači čašu i prosu po kariranom, izbljedjelom stolnjaku. Srce mu zalupa, kao onomad kad su se krišom viđali, prije dvadeset godina.

„Vera se vratila“, promrmljao je ne mogavši nista suvislo da izusti od neskrivenog šoka.

Zakopani, a nikad neprežaljeni dio njegove prošlosti iznenada je banuo u njegov isprazni mikrokosmos, u kojem je ideja o skončanju bila jedina istinski vrijedna življenja.

Kao što to obično biva, život se nasmijao njegovim planovima.

Odjednom su u glavi počele da odzvanjaju njene riječi da je kukavica i da se boji ljubavi.

„Zdravo“, čuo je poznati zvonki glas iza leđa. Okrenuo se i ugledao nju.

Njegove modroplave oči zasjale su nesvakidašnjim sjajem. Beskrajnim.

Život ga je opet nadigrao, samo što ovaj put nije nimalo zažalio.

Traka je, konačno, dobila pozitivan predznak.

Na zidinama Kastela povezali su na silu prekinutu nit, kao najjači štit od besmisla u koji su oboje godinama nepodnošljivo lako upadali.

Dijana Vrhovac
Banjaluka

DUŠA PIŠE OLOVKOM

„KVADRAT NAD HIPOTENUZOM, to zna svako dijete, jednak je zbiru kvadrata nad obje katete“, čujem ga i sad kako citira Branislava Nušića meni i bratu. Posmatrati njega kako radi matematiku bilo je jednako kao gledati violinistu ili slikara u stvaranju svojih najdražih djela. Sve one funkcije i integrale koje smo mi kao djeca jedva čekali da zaboravimo, on je uvijek nosio sa sobom.

Poslije pitanja „Zašto baš meni?“, uvijek se sjetite da je neko i mnogo prije vas ostao bez oca, da ga neko nije ni zapamtio... Mi smo, valjda, imali više vremena da se družimo, ali nikad nije dovoljno. Nikad.

Možda nismo ni svjesni koliko smo sa svojim roditeljima neraskidivo vezani. I sada, u svim životnim momentima, tačno znam kad bi bio ljut na mene, a kad bi bio ponosan i srećan. Znam čak i šta bi ga nasmijalo. Na neki čudan način znam i koji bi mi savjet dao. Čitave rečenice prolaze kroz glavu... Mogu da čujem i glas kad me nježno zove „Mico“.

Ljudi su te jako voljeli, tata. Prije svega zbog tvoje velike, dobre duše i ljubavi, koju si nesebično pružao drugima. Zatim zbog tvoga smisla za humor, šarma, dragosti i inteligencije – jednog nevjerovatnog sklopa i spoja. Od tebe su svi mogli da uče i vide šta znači ne mrziti nikoga i bezuslovno voljeti i nas i

mamu. I sve oko sebe. Ponekad mislim da je cijeli svoj život samo trebalo da zabavljaš ljude – svejedno sve tako brzo prođe. A duhovitost – nije li to dijeljenje duha sa drugim ljudima?

Energija ljubavi je najjača energija na svijetu. Sve čemu date svoju ljubav postaje plemenitije, nježnije, a na drugu stranu jače i savršenije. Sada znam da kada nas draga osoba napusti i ode na drugi svijet, sva energija ljubavi koju nam je pružila ostaje zauvijek u nama i živi kroz nas.

Tata, posvetila sam tebi svoj magistarski rad. Iako sam pri pisanju imala milion i jednu nedoumicu koju bi ti sa lakoćom riješio – pronašla sam odgovore.

Aplauz i čestitke na kraju izlaganja bili su tvoji.

Dušica Stevanović
Banjaluka

MAME SU UVIJEK U PRAVU

PREZNOJAVAM SE. Mrzim taj osjećaj. Kad se znojim bez ikakvog razloga. Samo zato što nisam znala odbiti tanku teksas jaknu koju mi je utrpala u ruke na izlasku. „Biće ti hladno tako. Ponesi ovo.“ I sad se znojim, a ne mogu je skinuti jer su mi ruke zauzete. Svaki dodatni napor bi cijelu, ionako već dovoljno komičnu situaciju učinio samo komplikovanijom. A neki se još usuđuju reći kako su majke uvijek u pravu. I sad hodam sa punim kesama po gradu tražeći bankomat. Mrzim dizati novac sa bankomata. I sad to opet radim. Za nju, naravno. Sopstvenu karticu ni ne pomišljam da imam. Na sreću, nije bilo toliko mučno kao što sam očekivala. Uzimam sve prilično spretno, brzo ubacujem u torbu i odlazim poput kakvog kradljivca. Odmičem se polako, sigurnim korakom, iako mi koljena zapravo podrhtavaju, a srce poprima ubrzane otkucaje. Pitam se čemu onoliki odlasci u teretanu ako mi mišići nogu otkazuju poslije upotrebe bankomata, potpuno manuelne radnje. Zadovoljna, postepeno smirujem disanje, prelazim na drugu stranu gdje je više drveća.

Gledam u građevinu koja niče u nekad lijepom centralnom gradskom parku, gotovo na mjestu na kojem je bila fontana. Nedavno su tu našli kumu meni bliske prijateljice kako se kupa u nekoj ljetnoj haljinici. Bilo je to na dan vjenčanja njene rođene sestre. Šta li je

sad sa njom, pitam se. Ipak mi je vršnjakinja. Poznajem je još iz osnovne. Da li i dalje traži lak bez sedefa da joj donesu prilikom posjete na psihijatriji? Na krošnji koja oivičuje sam park, poster. Obično ih ne gledam. I ne znam šta mi bi da ovaj pročitam. Na njemu slika dugonoge djevojke u nečemu nalik na gaćice, duga kosa na prosječnom licu i obnažene preplanule grudi. Ispod tekst sljedećeg sadržaja: Zar ti koji imaš grad pod sobom, ne želiš da ovakva djevojka bude sa tobom? Sa mnom sigurno ne želi, pomislih. Uostalom, zar bih ja željela biti sa nekim kome se sviđaju ovakve reklame? Zgrozih se. Nekad bih možda poželjela noge dužine metar i po, ali sad? Mislim da je vrijeme da se ošišam još kraće. Uskoro će zaredati vrućine. Neki čiča iz sportske kladionice bulji. Imam želju da mu stavim svoj pazuh pod nos. Prolazim kraj pekare i pogled mi ostade na pecivima. Nisam ništa doručkovala. A planiram u teretanu. Doduše, pojedoh čokoladicu koju mi vratiše jutros umjesto kusura. Ovdje to još rade. Da mi je makar vratila bazuku, da se sjetim dobrih starih vremena kad sam uz hljeb redovno kupovala životinjsko carstvo i jela ga usput, uz okrajak. Danas ni hljeb više nije ukusan i mekan kao nekad. Poješću nešto na brzinu kad dođem kući. Kako to da ni u jednom trenutku nisam poželjela jagode koje nosim u kesama? Imam i domaće i šumske. Šumske još prvi put ove godine. Sjećam se kako sam kao dijete u kratkoj suknjici, izgrebanih nogu išla u šumu da ih berem. Uvijek bih ih više pojela nego nabrala. A i ono što bih nabrala za baku, do kuće sam znala pojesti. Koliko puta mi je tad zmija prešla preko nogu. I nikad nisam paničila. Mislila sam da zmije samo ne treba izazivati i

da mi neće ništa. I zato sam uvijek bila tiha da ih ne bih uznemirila. Kada bih se zamišljala u čuvenim scenama američkih filmova kad zatvorenik ima pravo na posljednji poziv ili još češće pogubljenik na posljednju želju, ili kada bih se zamišljala na samrtničkoj postelji, uvijek sam vidjela kako mi donose jagode. Ama kakvi vapaji Milene Dravić za jagodama u filmu „Sutjeska“. Čudno kako mi sad nisu zamirisale.

Zapuhnu me sparani vazduh. Osjetih isti onaj bol u glavi kao juče. Samo ne to, opet. Neću da se prisjećam jučerašnjeg dana kada sam mislila da će mi glava eksplodirati od nepravde. Tjeram se da mislim o nečemu lijepom. Opet pomislih na šumske jagode i ženu koja mi ih je prodala. Kako je samo ružno kašljala. Bez prestanka. A već sam zatražila i paradajz. Bilo je kasno da se predomislim i pobjegnem. Istog trenutka me nešto zagolica u grlu i počeh kašljati i sama. Isto onako grozno poput nje. Hoću li ikad stići kući da otrčim u teretanu? Puna sam bijesa. Jedva čekam da ispraznim svu negativnu energiju koja se juče nakupila u meni. Bio je to zadnji dan školske godine. Po svemu sudeći, i mog pripravničkog staža. Vatrenog krštenja, kako su ga svi koji me znaju nazivali. Imala sam u odjeljenju dva učenika koja su mogla izgubiti godinu. Na kraju je Siniša nakon četiri zaključene jedinice (od kojih sam ja izmolila dvoje kolega da mu poklone dvojke kako bi išao na popravni) prošao glat, jer kako sam to jutros saznala (budući da sam četvrtkom u suprotnoj smjeni): „Razrednice, ne brinite se, bila je mama u školi.“ Ništa mi nije bilo jasno. Gorica je, i dalje, sa tri zaključene neprolazne ocjene, plakala pitavši me: „Šta ćemo mi čiji roditelji ne mogu doći u školu?“

Naivna i mlada kakva jesam, bila sam potpuno zbunjena. Ušla sam u zbornicu ljuta kao furija. Onda mi je sinulo, jer je jedna od navodno najstrožih profesorica stručnog predmeta pokazivala kolegicama svoje nove cipele marke Marcone, iz, u našem gradu nadaleko poznate, prodavnice luksuzne obuće koju jedan prosvjetni radnik sebi nije mogao priuštiti. Tačno sam se sjetila kad je jednom na pauzi između časova govorila kako ih je vidjela, a kako koštaju pola naše plate. Nije joj smetalo uzeti novac od samohrane majke, supruge poginulog borca, ali joj je bilo ispod časti pokloniti dvojku malenoj Gorici uprkos molbama. Baš kao što joj nije bilo poniženje šepuriti se po zbornici pred kolegama koji su razmišljali kako će prehraniti porodicu. Bijesno sam zgrabila dnevnik i stvorila se ispred nje. „Briši“, rekla sam krajnje smireno pokazujući na jedinicu ispisanu njenom rukom na stranici učenice pod rednim brojem 21.

Na dnu najduže ulice na svijetu, a to je uvijek ona posljednja do kuće kad se vraćaš umoran ili žuriš, pretičem neku ženu. Kako sam je obišla, iza sebe čujem: „Koliko su danas trešnje?“ Kako ih je samo vidjela među svim što teglim. Odgovorih joj. „Uh, tako skupe. Juče su bile duplo jeftinije.“ Bez želje da nastavim dalju konverzaciju, mrzovoljno progundah i nastavih. Ubrzala sam bez pozdrava i izvinjenja. Njen glas se gubio u gustini vazduha. Kao da sam udisala tijesto. Nikad nisam voljela ovakve razgovore. Baš kao što nikad nisam bila vješta u kupovini na pijaci. Cjenkanju pogotovo. Nikad ne bih obišla sve prodavače jabuka da bih odabrala najjeftinije ili najukusnije. I nikad nisam znala reći dajte mi ove veće, zrelije, crvenije.

Prolazim kraj dvorišta pedesetogodišnjaka kojeg je mama jednom pitala za neko drvo koje ima posađeno u dvorištu. Rekao je: „Moram pitati mamu. Navratite za koji dan pa ću vam reći.“ Sada ima neke ruže. Pomišljam da uberem koju i obradujem mamu. Čisto da ne galami zbog mog bijednog izbora na tržnici. Kupila sam trešnje koje voli i koje ove godine još nije ni probala, ali će im svakako naći hiljadu mana. Osjećam neku zebnju izazvanu blagim sjeverozapadnim vjetrom. Dobro je da imam jaknu. Izgleda da su mame, ipak, uvijek u pravu.

Vanja Šušnjar Čanković
Banjaluka

PETO PISMO – LICE KAO OGLEDALO DUŠE

DRAGI PRIJATELJU, ČESTO se pitam kako izgleda tvoje lice. Potpuno sam ga zaboravio. Nikada ga nisam ni vidio. Da, to je prava istina. Danas sam ti poslao kratak mejl, čestitao sam ti na novim uspjesima, čitao sam o tebi u novinama. Nadam se da ćeš kad pročitaš moj mejl da me se sjetiš. A možda nije ni bitno. Bitne su riječi, sve ostalo je zaborav. U prošlom pismu pisao sam ti o rukama. Sad ću ti govoriti o licu kao još jednom ogledalu duše. Ruke su svakako na prvom mjestu, poslije njih je lice. Neću ti govoriti o svom licu, jer više i ne znam kako izgleda. Kad se pogledam u pukotine onog ogledala koje je razbila ona koja je otišla, vidim neko meni nepoznato lice.

Moje lice je nestalo. Umjesto njega je rupa u kojoj ću posaditi cvijeće. Pisaću ti o licu koje je jednog dana izašlo pred mene kao gorka sudbina. Kroz rafe se vidjela samo njena duboka bora. Bora koja je u svoj svojoj dubini i skarednosti otkrivala početke starenja. To nije bila ponosna starost starice koja je ispekla tople kolače za nasmejane, debeljuškaste unuke. Nije bila starost ljepotice čija punoća usana i obrve visoke kao moderne zgrade Dubaija otkrivaju život pun rasprskih hormona. Bila je to tako mračna, siva starost. Kao bolest. Kao ukletost. Bila je to starost samoće. Samoće

koja je uvlačila svoje kandže duboko ispod njenih ruku i stezala je kao ludačka košulja. A ona se prepuštala i zbog tog je sve to izgledalo još strašnije.

Slavica Marić, žena od svojih pedesetak godina, kupovala je mali paradajz-sos kojim će prelititi tjesteninu sa malo mesa. Za nju samu ne treba više od 100 grama, danas će kupiti 150. Ako nešto i ostane, biće i za sutra. Kuvala je samo za sebe. Oduvijek, čini joj se. Nekad je majka kuvala za njih sve. Nema majke. Rijetko je išla na večere, rijetko su kod nje dolazili na hranu ili piće. Danas je stajala kraj rafe birajući najmanji paradajz-sos. Otići će kući i skuvati tjesteninu. Poslije toga neće više znati šta da radi. Ta žena bila je moje ogledalo. Kada sam se sreo s njom ispred rafe sa malim paradajz-sosevima, vidio sam sebe. Pomislio sam u sebi: „Ja kopnim. Kao ova žena. Njena bora rovi i napreduje, kopa i traži, sve dublje i dublje. Ja kopnim i ona kopni.“ Jedina moja utjeha su djeca koja me pozovu jednom sedmično i pitaju za zdravlje. Ona nema djecu, nije se udavala.

Sad smo sami oboje. Posmatrao sam je i prišao, u mislima. Razgovor smo vodili ovako:

„Dobar dan, komšinice. Kako ste?“

„O, dobar dan, komšija. Vrlo dobro, a vi?“

„Pa dobro je, ide nekako, malo na guranje, ali eto...“

„Kako vam je sin? On ono živi u inostranstvu negdje?“

„Da, da, on živi u Australiji. Dobro je, hvala na pitanju. Nego, mislio sam te pitati da li bi možda došla kod mene na večeru? Večeras oko osam?“

„Može, vrlo rado, vidimo se oko osam.“

Došla je. Obukla je košulju koja je otkrivala jedno rame. Njene duge noge bile su uvučene u obične crne pantalone malo šireg kroja. Donijela je vino, obrazi su joj bili rumeni. Nije imala toliko bora kao između rafa danas. Kako smo lijepo pričali. Nizali riječi kao bisere, na kraju sam joj tu ogrlicu stavio oko vrata pa opet skinuo kad smo vodili ljubav. Ostala je dugo, ali nije htjela prespavati. Najbolje se osjećala kod svoje kuće. Postali smo prijatelji. Voljela je Virdžiniju Vulf. Ja nisam. Nervirao me njen ručni zglob. Ona je imala više razumijevanja za mene. Bojala se rastanka. Ja o tome nisam razmišljao. Volio bih da je upoznam sa svojim sinom.

Moja žena je polako nestajala u pukotinama ogledala i sa šarama onog zida. Ima u meni jedna bol, toliko skrivena da ni ja ne znam tačno gdje je. Jednog dana ću je pronaći i iščupati kao trn. Maslačak je mnogo ljepši kad sazre, kad ga samo oduvaš.

Nije došla. Nisam je ni pozvao, nije bilo razgovora. Ostala je između onih rafa sa malim paradajz-sosom u rukama. Toliko sam divnih prijateljstava sklopio u mašti. Baš kao ovo s tobom, prijatelju dragi.

Čovjeku su potrebni drugi ljudi.

Ako ni zbog čega drugog, a ono zbog mašte.

Tvoj prijatelj D.

Milanka Blagojević
Šamac

ZLATNA RAMENA I ZLATNE RIJEČI

VOLONTERI, NAS DVADESET, u crvenim majicama sa natpisom „Handlers“, zagrljeni u krugu stojimo na Kopakabani. Slušam motivacioni govor koordinatora, gutam knedlu u grlu i grčevito zadržavam suze koje mi bez odobrenja liju niz lice. Razmišljam kako sam padobranac kojem je sreća podarila priliku da danas ostvari najodgovorniju volontersku misiju. Ponosna sam na to i zahvaljujem u sebi, dok u glavi raspredam bezbroj misli i sa uzdahom ispraćam svaku od njih. Sve su usmjerene na moju ulogu na takmičenju u triatlonu na Paraolimpijadi 2016.

Muzika tada najavi početak paratriatlona. Oduzimaju mi se noge. Pomisao da upravo od tih mojih nogu danas zavisi san paratriatlonista, da njima povjeravaju godine predanog treniranja i sve svoje nade vraćaju me u realnost. Zar da meni bude teže nego njima koji sve to treba da predaju u ruke dvaju potpunih stranaca?

Poput strujnog udara, jurnu neka snaga kroz moje tijelo i volonterski duh. Započinjemo borbu sa Atlantikom, koji pokušava podivljanim talasima da nas izbaci na plažu. U parovima gazimo po njima kao slavni „Čuvari plaže“, dok sa obale odjekuju aplauzi podrške.

Pristižu prvi paraolimpijci sportisti – najbrži plivači. Talasi nam i dalje silinom potkopavaju tlo i u

pijesku ostavljaju provaliju od koje smo sve nestabilniji na nogama. Došao je trenutak da se umiješamo u takmičenje. Formiramo timove – mozaik savršenstva. Udružene nam ruke u istom cilju. Sad je svaki sekund od presudnog značaja. Jedan „handler“ je ispred sportiste okrenut licem ka njemu, kako bi ga zaštitio od talasa, a istovremeno omogućio da druga dva smjeste takmičara na gumeni podmetač sa rukohvatima i iznesu ga na plažu.

Četvrti pokazuje najbezbjedniji put „handlerima“ koji iznose takmičara iz vode do predviđenog mjesta. Nakon toga, sportistu preuzima njegov personalni asistent, a mi našu misiju ponavljamo sve dok posljednji sportista ne bude iznesen iz okeana.

Paratriatlon čine tri discipline: plivanje od 750 m na otvorenom moru, vožnja biciklom 20 km i trčanje 5 km. Oni koji trebaju pomoć da bi se kretali, i žene i muškarci, raspoređeni u četiri kategorije, bespoštedno se bore za medalje.

U te sate takmičenja sabije se u misli cijeli jedan život. Plivaju, trče i voze ti kroz glavu. Upoznaš svoje strahove za koje nisi ni znao da postoje. Otkriješ da su tvoje granice mnogo iznad onih koje si sam sebi postavio. Proleti ti svaki onaj trenutak u životu od kojeg si načinio problem, uvidiš da je to bila uobrazilja problema. Udariš sebi nekoliko nevidljivih šamara, ne iz sažaljenja prema drugom, već zbog sopstvene nesvijesti. Pređeš put od slabića do junaka, pa se pretvoriš u talas i sad te se i stijene i okean i strahovi plaše, a i ti sam, jer sebe takvog još nisi susreo. Upoznaš druge ljude, volontere, sportiste.

Između ramena mog kolege volontera i mene našao se britanski paratriatlonista. On je zaslužan za neponovljiv trenutak i osjećaj koji ga je pratio i koji će ostati uramljen u mojim mislima. Nakon proživljenih stresnih situacija sa prethodnim takmičarima, tijelo i um sam pripremila na novi pritisak, galamu i nervozu. Ništa od toga se nije obistinilo. Umjesto požurivanja tapšanjem po leđima, zahvalio nam je jednim umilnim: „Ljudi, vrlo dobro odrađen posao.“

„Bez brige, ovo su zlatna ramena koja te nose“, uzvratih krpeći samopouzdanje i izvlačeći se iz svoje hladnokrvne ljuštore. Suze se opet spotaknuše, a njegove riječi otključaše rezerve snage i energije u meni. Iako mu je zlato koje ima u grudima dovoljno, dali smo se u postizanje još jednog kao da je lično naše. Uz „puno sreće“, rastali smo se.

Nije mogao da mi se iseli iz misli. Odmah po završetku takmičenja, pojurila sam ka britanskom timu. Ludost se udružila sa voljom, pa je razum morao da popusti. Odlučila sam da ga pronađem. Uprkos zabranama. Samo da mu zahvalim što je bio hrabar kad je trebalo.

„Tražim jednog vašeg takmičara. Sve što znam o njemu jeste da je vedar i ljubazan“, vikala sam od uzbuđenja. Na moje oskudne informacije, dobih najprecizniji odgovor i to od svih uglas: „Phil Hogg! Sigurno njega tražiš. Eno ga preko puta.“

Trčala sam prema sektoru u koji ne bi trebalo da uđem. Ispred mene se nađe žena u majici organizacionog tima Paraolimpijskih igara. „Molim vas, pustite me, vrlo je važno, neću dugo da se zadržavam“, molim i vičem u isti mah.

Očigledno je da su moje riječi imale premalo značenja u odnosu na emocije iscrtane na licu. Nije me slušala, samo me je gledala, a zatim se nasmijala i pomjerila se. Prvi put sam vidjela lice čovjeka čiji sam osmijeh čula u toku takmičenja.

„Ako ste vi bili taj koji je rekao ‘Dobro odrađen posao’, onda vam dugujem zahvalnost. Samo sam došla to da vam kažem“, rekla sam. Preko ograde dobijam njegove dvije ruke i riječi: „Jeste, ja sam bio taj. A znaš li zašto? Na takmičenju u Južnoj Africi ispao sam volonterima nekoliko puta. Vi ste danas odradili sjajan posao. Čestitam.“

Maja Diljkan
Banjaluka

SADRŽAJ

Umjesto uvoda	7
Dragan Ostić „Lesto maher“	10
Jorgovanka Tartuf „Mlaka supa“	14
Amela Hajdarević „Priča o mom dragom komšiji profesoru Zlatku Haklu“	17
Jelena Zlatinić „Ana ili priča o vremenu“	20
Nebojša Starčević „Brko“	23
Ivana Milinković „Domaćica“	25
Emina Đelilović „Izbrisani životi“	29
Ines Gverić Korkut „Prostor“	33
Nermina Subašić „Idol“	36
Goran Pudar „Injekcija“	40
Sanjin Štrbac „Jaguar“	44
Maja Đurić „Klupe s pogledom“	47
Željka Vračević „Korijenje“	50
Jelena Despot „Miris pečenog hljeba“	54
Bojana Ostojić „Mumificiranje“	58
Dijana Vrhovac „Beskraj“	62
Dušica Stevanović „Duša piše olovkom“	65
Vanja Šušnjar Čanković „Mame su uvijek u pravu“	67
Milanka Blagojević „Peto pismo – Lice kao ogledalo duše“	72
Maja Diljkan „Zlatna ramena i zlatne riječi“	75

„Cambiare il mondo con i libri,
combattere le ingiustizie con i libri!”

Giangiaco­mo Feltrinelli